Jakaminen, alustatyö ja lohkoketjut

Suomi kestävän keikkatalouden edelläkävijäksi

Mats Nylund

Yrkeshögskolan Arcada

Raportti kirjoitettu Eduskunnan tulevaisuusvaliokunnan tilauksesta

Ensimmäinen versio toimitettu 28.2.2018

Toinen versio toimitettu 22.3.2018

Kolmas versio toimitettu 19.4.2018

Sisältö

Johdanto 3
Selvityksen lähtökohdat ja tutkimusmenetelmät 4
Jakamistalouden kehitys Suomessa 7
Jakamistalous ja Euroopan unioni 17
Jakamistalous ja työelämä 20
Keikkatalous uuden työn luojana 21
Keikkatalous ja työn loppu 26
Keikkatalous työntekijöiden aseman heikentäjänä 28
Lohkoketjuteknologian nousu 355
Johtopäätökset 42
Poliittiset suositukset, tavoitteet ja toimenpiteet 47
Lähteet 50

Johdanto

Jakamistalous nähdään usein innostavana lupauksena taloudesta, jossa vajaakäytössä olevia resursseja jaetaan tehokkaasti eri verkkosovellusten avulla, kaikkien iloksi ja hyödyksi. Näitä jaettavia resursseja voivat olla eri hyödykkeet (esim. asunto, työkalu, kulkuneuvo), mutta usein myös työ ja palvelut, eli osaaminen ja aika, mielletään osaksi jakamistaloutta.

Jakamistalous herättää kutkuttavia ajatuksia lisääntyvästä yhteisöllisyydestä, resurssiviisaudesta, yhteiskäytöstä ja ekologisesta kulutuksesta. Jakamistalouden puolestapuhujat näkevät ilmiössä erittäin suuren yhteiskunnallisen ja taloudellisen potentiaalin ja murroksen. Heidän mukaansa jakamistaloudessa on merkittäviä taloudellisia, ekologisia, teknologisia, kulttuurisia ja poliittisia mahdollisuuksia. Koko yhteiskunnan tasolla näitä yleviä tavoitteita ei kuitenkaan ole helppo saavuttaa.

Usein jakamistalouteen viitataan myös silloin kun kyse on yksinkertaisesti verkon välityksellä tapahtuvasta vuokrauksesta sekä palvelujen myymisestä ja ostamisesta. Jakamistalous ei siinä mielessä ole niin radikaali muutos kuin sen puolesta puhujat haluaisivat uskoa, mutta se on silti mielenkiintoinen ja nopeasti kasvava ilmiö, johon liittyy paljon mahdollisuuksia kuluttajille ja yrityksille. Toisaalta siihen liittyy myös kyseenalaisia, epäselviä ja vasta hahmottumassa olevia piirteitä, jotka haastavat päätöksentekijöitä ja hyvinvointiyhteiskuntaa.

Tässä raportissa tarkastellaan jakamistalouden kehitystä Suomessa. Jakamistalouden lukuisista teemoista työ on noussut erityisen kiinnostuksen kohteeksi suomalaisessa poliittisessa keskustelussa. Merkittävä aihe jakamistalouden tulevaisuuden kannalta on myös lohkoketjuteknologia.

Tavoitteena on selvittää jakamistalouden leviämistä Suomessa ja Euroopassa. Selvityksen erityisenä näkökulmana on jakamistalouden vaikutukset työelämään sekä lohkoketjuteknologian vaikutukset jakamistalouteen. Selvitettäviä kysymyksiä ja aiheita yleisellä tasolla ovat ensinnäkin: Mitä on jakamistalous? Miltä näyttää jakamistalouden leviäminen Suomessa, mitkä ovat jakamistalouden sektorit, muodot sekä ketkä ovat jakamistalouden kentän toimijoita?

Suhteessa työelämään jakamistalous on nähty sekä mahdollisuutena että uhkana. Kansainvälisessä keskustelussa voi erottaa ainakin seuraavat uskomukset ja väittämät: (1) Jakamistalous saattaa luoda merkittävän määrän uusia työpaikkoja Suomessa ja maailmalla, (2) Jakamistalous saattaa muodostua

olemassa olevien työpaikkojen uhaksi, (3) Jakamistalouden leviäminen saattaa merkitä rakenteellisia ja merkittäviä heikennyksiä nykyisiin työsuhteisiin ja työntekijöiden asemaan.

Tutkijoiden keskuudessa jakamistalouden vaikutukset työelämään on nähty erittäin merkittävänä aiheena. Toisaalta on myös esitetty jakamistalouden määrittelyjä, jotka sulkevat työn ja palvelut jakamistalouden ulkopuolelle. Siksi tässä selvityksessä nojataan myös sellaisiin käsitteisiin kuten alustatyö ja joukkoistettu työ. Keskeisiä kysymyksiä ovat: Mitä jakamistalous merkitsee työelämän, työsuhteiden ja yrittäjyyden kannalta? Miten laajasta ilmiöstä on kyse? Minkälaisia työmahdollisuuksia ja työsuhteita jakamistalous tarjoaa? Minkälaisia kipukohtia jakamistalouden työhön ja yrittäjyyteen liittyy? Miten sosiaaliturva ja muut turvaverkot mukautuvat jakamistaloudessa muodostuneisiin olosuhteisiin?

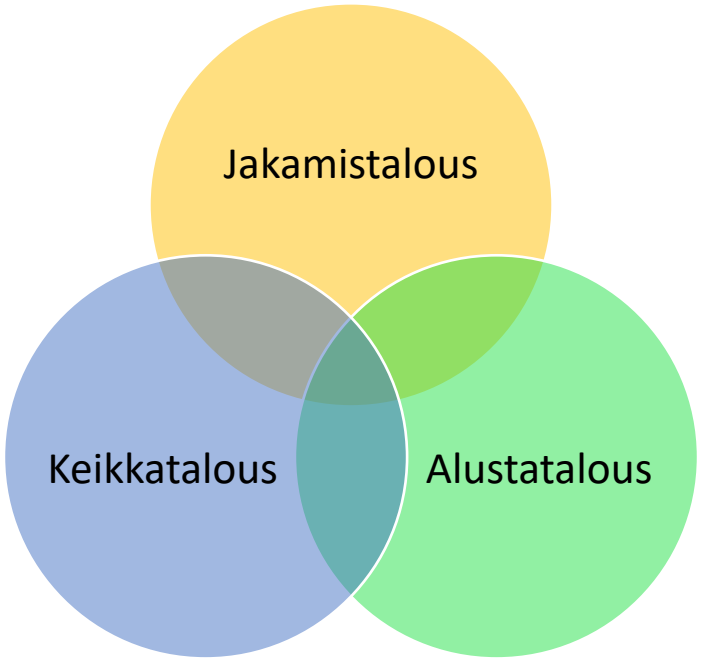
Työn tutkimuksen näkökulmasta jakamistalous voidaan sijoittaa työelämän digitalisaation ja globalisaation jatkumoon. Jakamistalouteen liittyvät vertaisverkostot voidaan niin ikään nähdä osana työelämän ja yhteiskunnan laajempaa muutosta. Digitalisaatioon ja globalisoitumiseen liittyvät seuraavat kysymykset: Miten uusi lohkoketjutekniikka muuttaa jakamistaloutta? Miten EU suhtautuu jakamistalouteen? Miten suomalaiset jakamistalouden toimijat selviävät globaalissa kilpailussa?

Selvityksen lähtökohdat ja tutkimusmenetelmät

Jakamistalouden ja alustatyön osalta raportti pohjautuu vuosina 2015-2017 toteutettuun Arcadan ammattikorkeakoulun tutkimushankkeeseen *Jakamistalous: Urbaanin osallistumisen ja kansalaisaktivismin uusi muoto* (Nylund, 2015; Faehnle ym. 2016; Nylund ja Immonen 2017; Harmaala ym. 2017). Tässä hankkeessa kartoitettiin laaja-alaisesti jakamistalouden kenttää Suomessa. Tutkimusryhmäni ja tutkijaverkoston kanssa perehdyimme jakamistalouden eri sektoreihin ja ilmenemismuotoihin, toimijoihin, teemoihin ja ongelmiin. Tutkimusmenetelmä perustui kaupunki- ja verkkoetnografiaan. Teimme laadullisia haastatteluja ja hakeuduimme vuorovaikutukseen jakamistalouden toimijoiden ja poliittisten päätöstentekijöiden kanssa. Teimme havaintoja jakamistalouden verkostoista ja heidän vuorovaikutuksestaan, seurasimme aiheesta tehtyjä uutisia, poliittisia kannanottoja, selvityksiä sekä kansalaisten ja kuluttajien verkkokeskusteluja.

Vuoden 2015 alusta olemme keränneet ja tallentaneet satoja verkkotekstejä ja dokumentteja jakamistaloudesta. Vuoden 2016 jälkeen suuri osa tästä työstä on tehty yhdessä *Jakamistalouden*

tutkimus- ja kehitysverkoston kanssa. Facebookissa toimiva tutkijoiden, päättäjien ja aktivistien verkosto perustettiin toukokuussa 2017, ja siinä on tällä hetkellä 268 jäsentä. Verkoston tavoitteena on tiedonvälitys ja vuorovaikutus jakamis-, keikka- ja alustatalouden ympärillä. Lisäksi verkoston koordinaatioryhmä järjestää säännöllisiä työpajoja ja seminaareja. Verkosto on ollut tämän raportin kannalta korvaamaton tietolähde ja innostaja.

Kuva 1 Jakamistalous, keikkatalous ja alustatalous ovat limittäisiä käsitteitä. Tämän raportin lähtökohtana on jakamistalous, jonka piirissä vajaakäytössä olevia resursseja jaetaan verkkosovellusten avulla. Jaettavia resursseja voivat olla eri hyödykkeet (esim. asunto, työkalu, kulkuneuvo), mutta usein myös työ ja palvelut mielletään osaksi jakamistaloutta.

Lohkoketjuteknologian osalta raportti perustuu Arcadan ammattikorkeakoulussa toteutettuihin tutkimushankkeisiin (Honkanen 2017a; Honkanen 2017b; ks. myös Harmaala ym. 2017: luku 7). Keskeinen tutkimusaineisto koostuu tässäkin internetissä ja eri medioissa julkaistuista uutisista, blogeista, selvityksistä, kolumneista ja muista kirjoituksista, jotka on pääosin tallennettu hankkeen käytössä olleen Fibres –sovelluksen avulla. Aineisto on erittäin kattava, ehkä jopa ainutlaatuinen lajissaan. Vuoden 2016 syksystä lähtien olemme tutkimusryhmäni kanssa keränneet ja tallentaneet noin 1800 tekstiä. Tutkimustarkoituksessa on lisäksi haastateltu lohkoketjuasiantuntijoita Suomessa (joita toistaiseksi on hyvin vähän) sekä osallistuttu erilaisiin tilaisuuksiin aiheen tiimoilta. Aineistoa voi kuvata moniulotteiseksi, ja sillä on pyritty ennen muuta nykytilanteen ja mahdollisen tulevaisuuden

kehityssuuntien, mahdollisuuksien ja tarpeiden esittelyyn ja analysointiin. Lohkoketjua koskevan tekstin osalta minua on avustanut lohkoketjun tutkija, VTT Petri Honkanen.

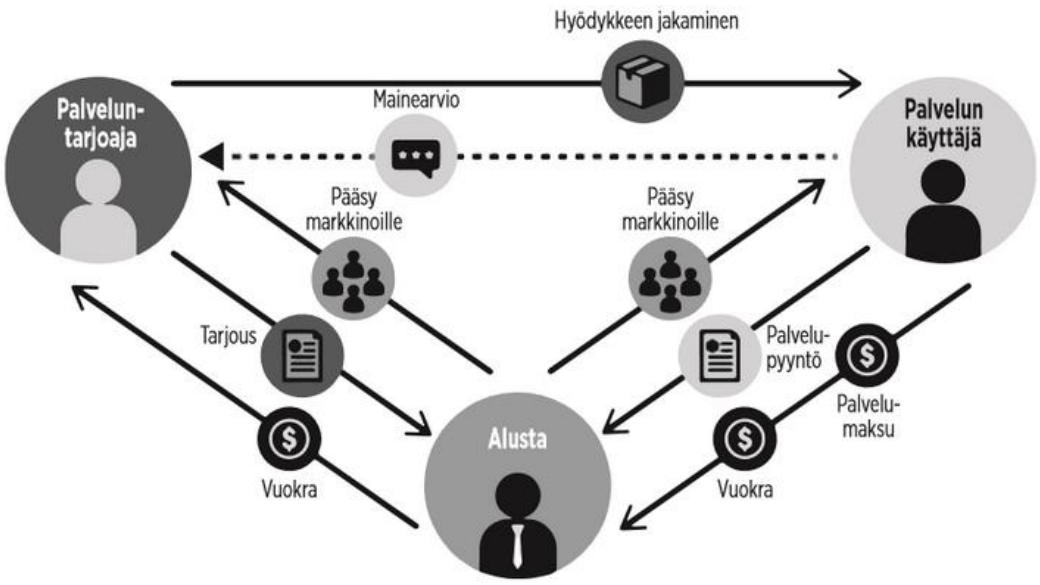
Tätä raporttia varten on lisäksi tehty empiirisiä vertailuja Google Trends –työkalun avulla. Vertailut antavat lisävalaistusta jakamistalouden ja lohkoketjutekniikan suosion ja leviämisen suhteen.

Raportti sisältää johdannon lisäksi kuusi osaa. Seuraavassa luvussa käsitellään jakamistalouden kehitystä Suomessa. Sen jälkeen tarkastellaan Euroopan Union suhtautumista jakamistalouteen. Kolmannessa osassa poraudutaan siihen, miten jakamistalous muuttaa työelämää ja minkälaisia haasteita se asettaa työlainsäädännölle ja sosiaaliturvalle. Sitä seuraava luku käsittelee lohkoketjuteknologian nousua ja miten se muuttaa jakamistalouden kenttää. Viimeisessä luvussa esitellään tutkimuksen johtopäätökset. Sen jälkeen tulevat poliittiset suositukset, tavoitteet ja toimenpiteet.

Jakamistalouden kehitys Suomessa

Jakamistalouden toimijoita on monenlaisia. Yhtäältä on kaupallisia yrityksiä, jotka näkevät jakamistaloudessa ennen kaikkea tuottoisaa digitaalista liiketoimintaa, joka on helposti siirrettävissä alati uusille markkinoille. Toisaalta on paikallisia ruohonjuuritason toimijoita, joiden motiivina ovat paremmat naapurustot ja yhteisöt, sekä ekologisempi yhteiskunta. On myös kasvuyrityksiä, jotka pyrkivät yhdistämään liiketoiminnan sekä yllä mainitut yhteiskunnalliset tavoitteet.

Itse jakamistapahtumaan liittyy kolmenlaisia toimijoita: (1) palvelun tarjoajat, joka voi olla yksityinen henkilö tai yrittäjä, (2) palvelun ostajat eli kuluttajat, sekä (3) verkkosovellus, tai alusta, joka yhdistää tarjonnan ja kysynnän (Kuva 2).

Kuva 2 Euroopan unionin käyttämä kuvaus yhteistyötalouden eli jakamistalouden toimintakentästä. (European Parliamentary Research Service 2016, Harmaala ym. 2017, 20).

Suurin osa jakamistalouden osallistujista on joko palvelujen tarjoajia tai niiden ostajia. Jakamistalouden kasvu liittyy kuitenkin etenkin verkko- ja mobiiliteknologian kehitykseen. Digitaalisten alustojen ja

älypuhelinsovellusten avulla on mahdollista yhdistää ihmisiä, kysyntää ja tarjontaa tarkemmin ja tehokkaammin kuin ennen. Esimerkiksi suomalainen sovellus nimeltä Zadaa on uuden ajan vaatteiden nettikirpputori. Se yhdistää algoritmien avulla samankokoiset ja -tyyliset ihmiset keskenään riippumatta siitä, missä he sattuvat asumaan. Tämän avulla vaikkapa kuusamolainen voi tutkailla hankien keskellä, millaista katumuotia olisi kaupan kööpenhaminalaisen peilikuvansa vaatekaapissa. Käyttäjä kertoo sovellukselle aluksi muun muassa pituutensa, painonsa ja vartalotyyppinsä. Sovellus oppii pikkuhiljaa käyttäjänsä vaatemaun ja valikoi tarjonnasta sopivia vaihtoehtoja esille. Palvelulla on oman ilmoituksensa mukaan tällä hetkellä yli 150 000 käyttäjää Suomessa, Tanskassa ja Etelä-Ruotsissa.

Suurin osa jakamistalouden yrityksistä on Zadaan kaltaisia erittäin nuoria yrityksiä. Euroopan komission alustatalouden tutkimuksessa puolet 485 yrityksen otoksesta oli perustettu 2010 tai myöhemmin. Valtaosa, 81 prosenttia, oli lisäksi pieniä tai keskisuuria kasvuyrityksiä, joiden alustoilla vieraili alle 10 000 päivittäistä kävijää. Vain neljä prosenttia yrityksistä oli erittäin suuria, joilla oli yli 100 000 päivittäistä kävijää. (Raijas 2017)

Jakamistalouteen ei löydy yhtä kaikkien hyväksymää määritelmää, vaan ilmiötä on lähestytty useilla eri tavoilla. Tästä johtuen jakamistalouden jaotteluja on useita (Nylund ja Immonen 2017, Harmaala ym. 2017). Juho Makkonen (2017) on tehnyt tuoreen kartoituksen suomalaisesta jakamistalouden kentästä (taulukko 1). Makkosen mukaan olennaista jakamistaloudessa ovat (1) digitaaliset alustat, jotka yhdistävät riittävän määrän (2) yksityishenkilöitä (”vertaistoimijoita”) sekä (3) käyttöoikeus.

Vertaistalouden muoto (P2P, many-to-many)	Kategoriat	Alustat (30 kpl)
Vertaisvuokraus ja -lainat	Kulkuvälineet	Shareit Blox Car, Skipper
	Raha	Fellow Finance, Fixtura
	Tavarat	Goodrnt, Jakokulma, Retkirent, Kuinoma, Kinspiring,
	Tilat	Barking, Helsinki Bed and Breakfast, Rentapark, Vint, Flextila
Vertaispalvelut ja keikkatyö	Elämykset	Activities Finland, Dineaway, Doerz, Duara Travels, Njom Njom
	Hoitopalvelut	Oupet
	Keikkatyö	Suomen suoratyö, Treamer, Wolt, Workpilots
	Kimppakyydit	Kimppa.net, Kyydit.net, PiggyBaggy, Superkyydit
	Naapuriapu	Nappi Naapuri, Stadin aikapankki

Taulukko 1 Suomalaisen jakamistalouden alustat suppean määritelmän mukaan. Taulukon pohjana on Makkosen (2017) tekemä kartoitus.

Tunnusomaista digitaalisille alustoilla on se, että ne yhdistävät eri toimijasegmenttejä, ja toimivat itse välittäjinä niin, että ne omistavat alustan, ja tuottavat siten alustapalveluja, mutta eivät omista alustan kautta välitettyjä tuotteita ja palveluja. Siksi Makkosen kartoituksessa on jätetty pois sellaiset palvelut, joissa hyödykkeet omistaa yksi organisaatio (esim. DriveNow ja Vaaterekki). Samasta syystä pois on jätetty vaikkapa videovuokraamot tai Liiterin kaltaiset työkalujen vuokrauspalvelut. Nekään eivät Makkosen määritelmän mukaan ole varsinaisesti alustoja.

Pois on myös jätetty esimerkiksi Freskan kaltaisia, jakamistalouteen liitettyjä siivouspalveluita, koska siivoojat ovat näiden yritysten palkkalistoilla, eivät yksityishenkilöitä. Myös Timma, ”parturikampaamoiden Airbnb” sekä Venuu, ”tapahtumatilojen Airbnb”, on jätetty pois taulukosta, sillä näissä palveluntarjoajat ovat ammattimaisia toimijoita. Keikkatyömahdollisuuksia yksityishenkilöille ilman työsuhdetta tarjoavat alustat, kuten Wolt, ovat sen sijaan mukana.

Käyttöoikeus viittaa siihen, että kyseessä pitää olla jonkin vajaakäytöllä olevan resurssin (esimerkiksi kaapissa pölyttyvän tavaran tai ylimääräisen vapaa-ajan) hyödyntäminen ilman, että omistusoikeus siirtyy. Siksi taulukosta puuttuu esimerkiksi Zadaan kaltaiset käytetyn tavaran kauppapaikat, hävikkiruoan kauppapaikka ResQ, sekä joukkorahoituspalvelu Mesenaatti.

Tällaisella ”tiukalla määritelmällä” Makkonen on päätynyt siihen, että Suomessa toimii kolmisenkymmentä ”aitoa” jakamistalouden alustaa. Suurin osa näistä on kaupallisia yrityksiä, mutta mukaan mahtuu myös muutama yhteisövetoinen toimija. Merkittävää Makkosen huomioissa on myös se, että monet toimijat ovat aloittaneet, mutta sitten eri syistä poistuneet kentältä.

Omissa hankkeissani olen, toisin kuin Makkonen, pyrkinyt nimenomaan kuvaamaan jakamistalouden kentän moninaisuutta (taulukko 2). Vasemmassa sarakkeessa kuvataan määrittävää ominaisuutta, ja oikeassa sarakkeessa on esimerkkejä toimijoista.

Globaalit	Uber, AirBnB, Blablacar, Couchsurfing
Vertaiskauppa	Tori.fi, Huuto.net, Nettiauto, Zadaa, eBay
Liiketoiminta	PiggyBaggy, Sharetribe, Ratti.fi, City Car Club, Helsingin kotimajoitus, Green Riders, RidenRent, Moppi.com, Work Pilots, Mesenaatti, Vaatepuu, Lunchie, Friday Flats, Fimecc
Yhteisövetoiset	Nappi Naapuri, Stadin aikapankki, Ravintolapäivä, Siivouspäivä, Saunapäivä, , Illallinen taivaan alla, kimppakyyti.fi, Selaamo, Omenasieppari
Sosiaalinen median ryhmät	Esimerkiksi Facebookissa toimii Helsingissä lukuisia ryhmiä: Kallion safkat kiertoon, kaupunginosien kierrätysryhmät Haaga kierrättää, Töölö kierrättää jne, Vuokra-asunnot Helsinki, Hoffice, kerrostalojen omat ryhmät, kimppakyyti Helsinki-Vaasa-Helsinki
Julkinen sektori	Kaupunkipyörät, Varaamo, kirjasto (etenkin laajennettu kirjastotoiminta), yhteisviljely, kierrätyskeskus, avoimen datan hankkeet esim Helsinki Region Infoshare, kansalaisaloite.fi, osallistaminen ja yhteiskehittely, esim osallistuva budjetointi, liikkuminen palveluna, koulu palveluna
Rajatapaukset	REKO-renkaat, Nearhood, Split Finland, Wolt, Whim, Ukko.fi

Taulukko 2 Suomalaisen jakamistalouden laajempi kenttä: toimijoita, ominaisuuksia ja alustoja.

Kuten muissakin Euroopan maissa näkyvimmät ja suosituimmat jakamistalouden yritykset eivät ole suomalaisia vaan amerikkalaisia (AirBnB ja Uber). Merkittävää on, että suurista kansainvälisistä jakamistalouden yrityksistä vain nämä kaksi toimivat Suomessa. Esimerkiksi ranskalainen, maailman suurin kyytienjakamispalvelu BlaBlaCar, ja hollantilainen tavaralainaamo Peerby, eivät ainakaan vielä ole nähneet Suomen pieniä markkinoita tarpeeksi kiinnostavina.

Erityisen merkittävää jakamistalouden kannalta on se, onko toiminnan tavoitteena liikevoitto vai yhteisöjen vahvistaminen. Työ- ja elinkeinoministeriön teettämä liiketoiminnan pohjalta tehty selvitys esittää, että Suomen jakamistalousmarkkinoiden kokonaisarvo oli vuonna 2016 hieman yli 100 miljoonaa euroa. Suurimmat sektorit olivat joukkorahoitus (65 %), majoitus ja tilat (19 %) sekä kotitalous ja pientyöt (14 %). Tässä selvityksessä tunnistettiin 37 Suomessa toimivaa jakamistalouden alustatoimijaa, joista valtaosa kaupallisia. Mukana oli myös ulkomaisia toimijoita, kuten Uber. Selvityksessä arvioitiin myös, että jakamistalouden kasvu tulee olemaan nopeaa. Arvion mukaan jakamistaloustransaktioiden potentiaalinen kokonaisarvo yltää Suomessa vuonna 2020 jo 1,4 miljardiin

euroon. Markkinoiden arvon arvioitiin siis yli kymmenkertaistuvan vuoteen 2020 mennessä. (TEM 2017a)

Kasvu on siis nopeaa, mutta rahassa mitattuna suppeasti määritelty jakamistalous jää edelleen melko pieneksi ilmiöksi. Luvut eivät kuitenkaan kuvaa jakamistalouden laajempaa kokonaisuutta. On siis taulukon 2 mukaisesti huomioitava, että vain osa jakamistalouden toimijoista tavoittelee liikevoittoa. Ravintolapäivä ja Siivouspäivä ovat jo palkittuja Helsingin ilmapiiriä muuttaneita tapahtumia. Ainakin ensin mainittu luotiin tietoisesti vastustamaan sääntelyä (Mäenpää ja Faehnle 2016).

Mainitsemisen arvoista on, että lukuisten helsinkiläisten jakamistalouteen liittyvien kaupunkitapahtumien taustavoimana toimii sama mies, vuoden kaupunkilaiseksi 2017 valittu Jaakko Blomberg. Kaikki Blombergin ja hänen yhteistyökumppaneidensa järjestämät tapahtumat, (mm. Siivouspäivä, Saunapäivä, Illallinen taivaan alla, Illallinen naapurin kanssa, kotiteatterifestivaali, ja myös esimerkiksi Kallio Block Party) ovat yhteisöllisiä ja maksuttomia. Blomberg ei nosta palkkaa tapahtumien järjestämisestä, vaan tulot tulevat pienistä puroista kuten apurahoista, tapahtumien yritysyhteistyöstä ja puhujakeikoista Suomessa ja ulkomailla. Blombergin tavoitteena on viihtyisämpi, iloisempi ja yhteisöllisempi kaupunki.

Jäsenmääriltään suuria ryhmiä ovat sosiaalisessa mediassa toimivat verkostot, kuten kimppakyytiryhmät ja myös ruoan jakaminen. Jäsenmäärä ei tosin vielä kerro mitään aktiivisten jäsenten määrästä. Suurin kotimainen alusta lienee 50 000 jäsenen Facebookin kimppakyytiryhmä ja sen sisarryhmät (Makkonen 2017).

Lisäksi on syytä ottaa huomioon julkisen sektorin rooli ja panostukset. Jakamistalouteen panostavat kaupungit ovat muodostaneet verkostoja ja yhteenliittymiä (Sharing City Network ja Sharing City Alliance, ks. Harmaala ym. 2017, 135). Amsterdam julistautui vuonna 2015 Euroopan ensimmäiseksi Sharing Cityksi. Usein kaupunkien ylläpitämät, vuokrattavat kaupunkipyörät on nähty osana jakamisen aatetta, vaikkakin polkupyörät voidaan myös nähdä perinteisen joukkoliikenteen täydennyksenä. Täytyy myös muistaa, että julkisen sektorin panostukset pohjautuvat verovaroihin, ei vertaisverkostojen itse tuottamiin resursseihin, ja siinä mielessä kyse ei ole ”aidosta” jakamistaloudesta.

Taulukossa 2 on mukana myös rajatapauksia. Jakamistalouden kentällä tai sen liepeillä on paljon toimijoita, joiden toiminta ei varsinaisesti voida pitää jakamisena, mutta se kytkeytyy silti tavalla tai toisella jakamistalouteen. REKO-renkaat yhdistävät Facebookin avulla maataloustuottajia ja kuluttajia suoraan ilman ruokakaupan välikäsiä, mutta tuottajat ovat ammattituottajia eivätkä vertaistoimijoita

(Mäenpää ja Fahnle 2016). Ravintolaruon lähettipalvelu Wolt yhdistää palvelun tarjoajat (ruokalähetit) ja kuluttajat, mutta on varsin epäselvä mikä osa palvelusta olisi varsinaista jakamista.

Tämän laajemman määritelmän mukaan jakamistalouden, tai jakamistalouteen tavalla tai toisella kytkeytyviä yrityksiä ja toimijoita on luonnollisesti enemmän kuin taulukon 1 kolmisenkymmentä alustaa. Karkean arvion mukaan yrityksiä voi laskentatavasta riippuen olla ainakin kaksinkertainen määrä. Myös jakamistalouden rajat ovat tämän laajemman määrittelyn mukaan epämääräisemmät, mutta tarkoituksena on nimenomaan kuvata jakamistalouden huokoisuutta. Osa taulukon 2 toimijoista on jo lopettanut toimintansa. Tämäkin kuvaa jakamistalouden tilaa ja kehitystä. Pienten yritysten ja vapaaehtoisten toiminta on varsin muuttuvaa ja epästabiilia. Toisaalta vakiintuneiden ravintolapäivän ja siivouspäivän yhteisöllinen elinvoima näyttää jo hieman epäselvältä. Ainakin toukokuussa 2017 Helsingin Esplanadin puiston täyttivät pääasiassa ammattiravintolat. Monessakin mielessä on siis tärkeä olla sortumatta yksinkertaistaviin lineaarisesti kasvaviin malleihin, kun jakamistalouden tulevaisuutta hahmottaa.

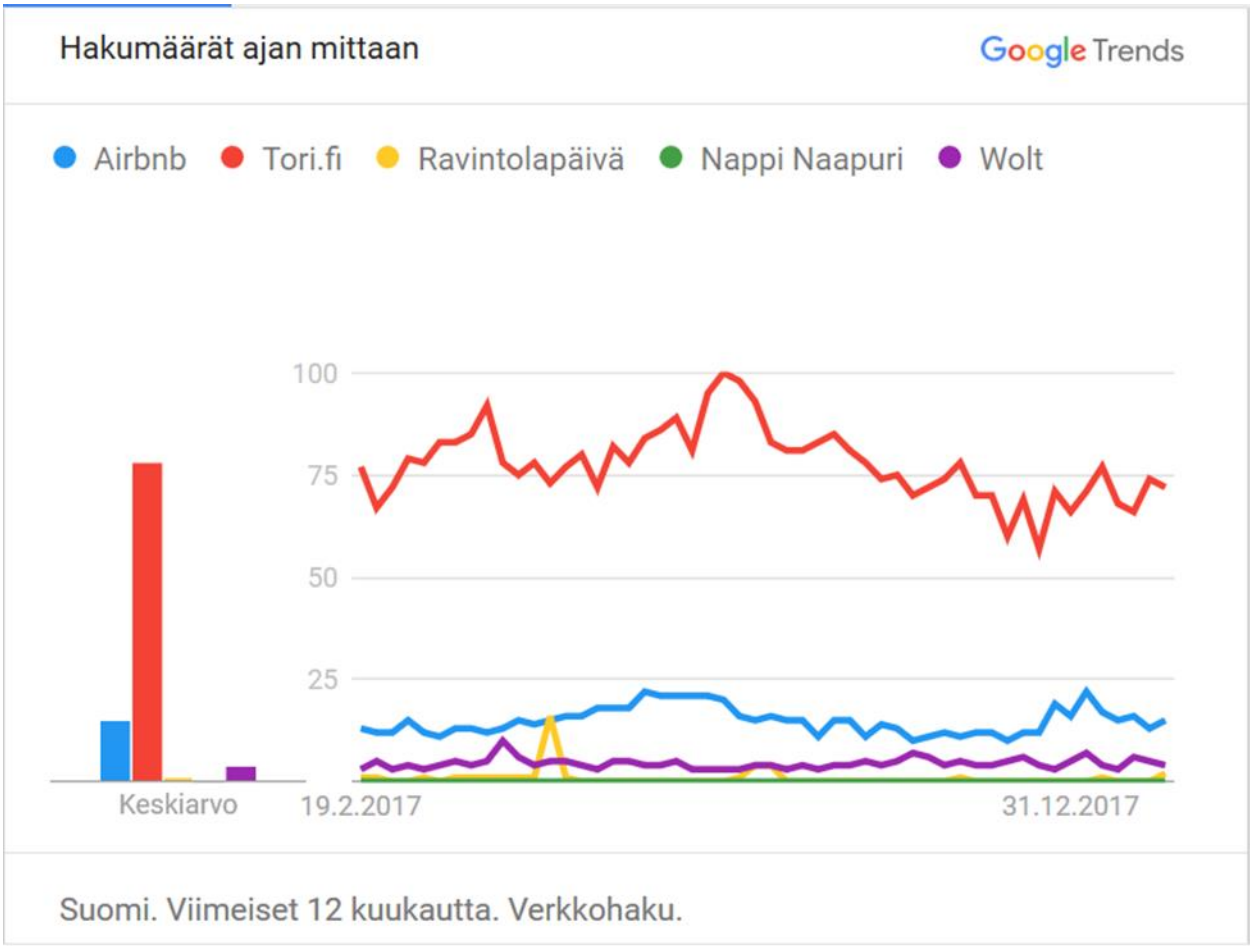
Jakamistalous on suppean määritelmän mukaan rajattu niin, että tuotteen tai esineen omistusoikeus ei siirry transaktion yhteydessä tarjoajalta käyttäjälle (TEM 2017a; Makkonen 2017). Tämä rajaa kirpputoritoiminnan ja vertaiskaupan selvitysten ulkopuolelle. Toisesta näkökulmasta vertaistoimijoiden välinen kaupankäynti lähestyy jakamistalouden ydintä. Tavaran siirtyminen myyjältä ostajalle on sekin tavaroiden yhteiskäyttöä, vaikkakin ajallisesti eriytettynä.

Vertaiskauppa on myös toistaiseksi taloudellisessa mielessä merkittävämpi ilmiö kuin suppean määritelmän mukainen jakamistalous. Pelkästään vertaisverkkokauppaa tehdään Kaupan liiton teettämän tutkimuksen mukaan reilun puolentoista vuoden aikana noin 500 miljoonalla eurolla, mikä on jo enemmän kuin suomalaiset kuluttavat palveluihin ja tavaroihin Virossa. (Harmaala ym. 2017, 34)

Verotuksen ja kansantalouden tilinpidon kannalta vertaiskauppa on mielenkiintoinen ilmiö, sillä yksityishenkilöiden keskenään käymästä kaupasta ei peritä arvonlisäveroa. Kansantalouden tilinpidon näkökulmasta käytettyjen tavaroiden, esimerkiksi autojen, myynnistä kotitaloudelta toiselle, ei synny arvonlisäystä. Digitalisaatio ja erityisesti alustatalous vaikuttavat kansantalouden tulorakenteisiin ja bruttokansantuotteeseen. Erään arvion mukaan jopa viidennes Suomessa tapahtuvasta arvonluonnista jää kansantalouden tilinpidon ulkopuolelle. Tilastokeskus ei kuitenkaan pidä näitä muutoksia tilinpidon kannalta huolestuttavana, sillä tilastoja voidaan tasapainottaa muilla keinoin. (Nurmela 2017)

Suuria Suomessa toimivia vertaiskaupan alustoja ovat Tori, Huuto.net ja Nettiauto. Vuonna 2009 Suomeen perustettu Tori.fi on osa norjalaista Schibsted Media Groupia, joka toimii 30 maassa. Kuva 2 vertailee Google Trends -työkalun avulla eri alustojen verkkohakuja vuonna 2017. Tämän mukaan Tori on selvästi haetumpi kuin esimerkiksi AirBnB ja Wolt. Ulkomaillekin levinnyt Ravintolapäivä näkyy ainoastaan pienenä piikkinä toukokuussa, jolloin vuoden 2017 virallinen ravintolapäivä järjestettiin. Nappi Naapuri on verkossa toimiva naapurusto, jossa voi pyytää tai tarjota apua, lainata tai vaihtaa tavaroita, myydä, ostaa ja antaa ilmaiseksi, tehdä aloitteita, keskustella tai kysyä asioita sekä tiedottaa tapahtumista. Vaikka sekin on ollut uutisissa esillä, se näkyy hauissa tuskin lainkaan, mikä viittaa siihen, että naapurustojen sosiaalinen media joutuu vielä odottamaan läpimurtoaan. Sen sijaan kaupallinen ruokalähettipalvelu Wolt, joka sekin on jo levinnyt ulkomaille, näyttää jo tehneen läpimurtonsa.

Kuva 3 antaa osviittaa jakamistalouden suhteesta alustatalouteen. Yhdysvaltalainen Airbnb on suuri toimija suomalaisessa jakamistaloudessa. Kuva 3 näyttää kuinka paljon Airbnb:tä on haettu suhteessa muutamaan muuhun suuren ulkomaiseen alustaan. Yhdysvaltalainen vertaiskauppa-alusta eBay näyttää tämän vertailun perusteella olevan huomattavasti suositumpi kuin Airbnb ja Uber. Näitä kahta suositumpi on lisäksi yhdysvaltalainen verkkokauppa Amazon. Kiinalaisen verkkokauppa-alustan AliExpressin haut ovat suurin piirtein Airbnb:n tasolla.

Kuva 3 *Verkkohakujen vertailua Google Trends työkalun avulla. Tarkastelussa Airbnb, Tori, Ravintolapäivä, Nappi Naapuri ja Wolt.*

Kuva 4 Vuoden 2017 verkkohakujen vertailua Google Trends työkalun avulla. Tarkastelussa ulkomaiset AliExpress, Uber, Airbnb, Amazon, eBay.

Myös tilastokeskus on saman suuntaisesti päätynyt siihen, että jakamistalous on Suomessa majoitus- ja kyytipalvelujen osalta vielä melko vähäistä, sen sijaan käytettyjen tavaroiden kauppa on yleistä. Vain viisi prosenttia 16–89-vuotiaista suomalaisista oli 12 kuukauden aikana vuokrannut majoitusta suoraan yksityishenkilöltä välitykseen erikoistuneen nettipalvelun kautta. Yleisintä vuokraaminen oli 35–44-vuotiaiden parissa (10 %). Yhteisöpalvelun tai muun nettisivuston kautta majoitusta oli yksityishenkilöltä vuokrannut vielä harvempi, vain kolme prosenttia. Suomessa on perinteisesti vuokrattu kesämökkejä. Henkilöt, jotka antavat oman kesämökkinsä vuokralle, tekevät sen usein vuokraamisen erikoistuneen yrityksen kautta. Vuonna 2017 12 prosenttia suomalaisista oli vuoden aikana vuokrannut mökkejä tai muuta lyhytaikaista majoitusta näiltä välitysyrityksiltä. (Suomen virallinen tilasto 2017)

Kun puhutan jakamistalouden kasvusta, on syytä nostaa esiin myös kasvun rajat. Kaikki eivät halua jakaa tavaroitaan, eivätkä syödä illallista tuntemattomien kanssa. Iso osa jakamistalouden keskustelusta painottaa sitä, että meneillään on suuri muutos ihmisten suhtautumisessa omistukseen. Usein esitetään, että varsinkin nuoret eivät enää halua omistaa, vaan heille riittää käyttöoikeus. Tällaisesta muutoksesta on kuitenkin ainakin vielä hyvin vähän tutkimukseen perustuvaa näyttöä. Esimerkiksi suomalaisen Energiaosuuskunnan (SEO) teettämästä tutkimuksesta selviää, että 76 prosenttia suomalaisista haluaa viiden vuoden päästäkin ensisijaisesti ajaa omalla, tai työsuhdeautolla. Miesten keskuudessa oma auto on naisia suositumpaa: miehistä 83 prosenttia uskoo, että ajaa omistus- tai työsuhdeautolla vuonna 2022. Naisvastaajilla lukema on 69 prosenttia. (Talouselämä 12.4.2017)

Henkilöauto on nähty teollisen yhteiskunnan keskeisenä symbolina. Tietoyhteiskunnan symbolina on sen sijaan pidetty älypuhelinta. (Mannermaa 2008)

Näillä hyödykkeillä on keskeinen rooli myös jakamistaloudessa. Autojen yhteiskäytön ja ennakoidaan tulevaisuudessa nousevan jakamistalouden veturiksi. Euroopan autonjakopalvelujen transaktioiden arvon on vuonna 2021 ennustettu olevan noin 2,1 miljardia euroa (TEM 2017a, 21). Älypuhelimet pitävät puolestaan jakamistalouden alustat jatkuvasti ulottuvillamme. Jos puhelimen käyttöä pohtii historiallisessa kehyksessä jakamistalouden tuoma muutos omistamiseen vaikuttaa kovin marginaaliselta. Perinteinen lankapuhelin oli pitkäikäinen, perinteisesti perheiden yhteiskäytössä ollut hyödyke. Nykyinen älypuhelinten yhteiskunta perustuu siihen, että jokaisella, jopa pienillä lapsilla, on oma älypuhelin, ja uusia puhelimia ostetaan tiheään tahtiin. Puhelimen suhteen jakaminen on siis vähentynyt pikemminkin kuin lisääntynyt. Tämä esimerkki alleviivaa, että yksioikoiset väitteet suuresta mullistuksesta tai jakamisen lisääntymisen vääjäämättömyydestä ovat vielä vailla todellisuuspohjaa.

Tärkeää on myös muistaa se, että omistaminen pikemminkin muuttaa muotoaan kuin vähenee. Jakamistaloudessa tärkeä uusi omistamisen muoto on alustan omistaminen ja hallinnointi. Tärkeitä kysymyksiä siis ovat: Kuka omistaa palveluja välittävän alustan? Eikö aitoa jakamista olisi se, että työntekijät omistaisivat itse alustan? (Nylund ja Immonen 2017)

Jakamistalous ja Euroopan unioni

Julkisen sektorin voi siis joiltain osin nähdä jakamistalouden toimijana. Etenkin kaupungit, etunenässä Amsterdam, ovat heränneet tähän mahdollisuuteen. Helsingin uusi kaupunkistrategia painottaa jakamistalouteen liittyvää kaupunkilaisten osallistamisen tärkeyttä. Myös oikeusministeriön ylläpitämä verkkopalvelu kansalaisaloite.fi on merkittävä uusi osallistamisen keino. Osallistamisen voi nähdä suunnittelun ja päätöksenteon jakamisena.

Helsinki näkee liikenteen muuttuvan nopeasti niin sanotun älykkään teknologian ja jakamistalouden avulla. Kaupunki haluaa myös olla mukana edistämässä kysyntäohjattua liikennettä ja uusia liikkumisen palveluita. Helsinki on myös kehittänyt sovelluksen nimeltä Varaamo, jossa kaupunkilaiset voivat varata julkisia tiloja omaan käyttöönsä. Espoo on kehittämässä hanketta, jossa koulua lähestytään enemmänkin palveluna, kuin vain rakennuksena (Suominen 2017). Tavoitteena on uusien koulujen rakentamisen sijasta avata olemassa olevia tiloja koulun käyttöön.

Tärkeintä on kuitenkin julkisen sektorin rooli jakamistalouden toisaalta mahdollistajana ja toisaalta sääntelyn kehittäjänä ja turvaajana. Näiden suhteen Euroopan komissio on ollut varsin aktiivinen.

Komissio julkaisi kesällä 2016 yhteistyötaloutta koskevan eurooppalaisen toimintasuunnitelman. Siinä komissio suhtautuu varsin toiveikkaasti jakamistalouteen. Sen mukaan jakamistalous lisää työpaikkoja ja kasvua Euroopassa, jos jakamistalouteen kannustetaan, ja kunhan sitä kehitetään vastuullisesti. Komissio pyysi myös jäsenvaltioita tarkastelemaan ja tarvittaessa tarkistamaan voimassa olevaa lainsäädäntöään toimintasuunnitelman mukaisesti. (Euroopan komissio 2016)

Suomessa jakamistalouden poikkihallinnollinen virkamiesverkosto julkaisi vuoden 2017 lopulla säädösympäristöön liittyviä haasteita ja kehittämistarpeita eri lainsäädäntöaloilla (TEM 2017b). Selvitys huomauttaa, että suuri osa jakamistalouden haasteista liittyy siihen, että nykylainsäädäntö on suunniteltu säätelemään muunlaista toimintaa kuin mistä jakamistaloudessa on kyse. Tämän vuoksi osa jakamistalouden toimintamalleista herättää kysymyksiä siitä, mitä lainsäädäntöä pitäisi soveltaa.

Selvitys esittelee myös melko perusteellisesti komission kantaa jakamistalouteen. Komissio painottaa mm. uusien toimijoiden markkinoille pääsyn helpotuksia ja toimivaa verotusta. Komissio haluaa myös selventää kuluttajasuojasäännöksiä sekä toimijoiden välisiä vastuita. Kun markkinoille pääsyn edellytyksiä arvioidaan, tärkeää on se, onko kyseessä ammattimainen palveluntarjoaja (yritys) vai palveluja satunnaisesti vertaisperiaatteella tarjoava yksityishenkilö. Jakamistaloudessa toimivien

palveluntarjoajien ja alustojen on maksettava veroja kuten muidenkin talouden toimijoiden. Kyseeseen tulevat siis ainakin henkilökohtaiset tuloverot, yritystuloverot ja arvonlisäverot. Komissio kiinnittää myös huomiota siihen, että jakamistalous hämärtää esimerkiksi kuluttajan ja tarjoajan, työntekijän ja itsenäisen ammatinharjoittajan, tai ammattimaisen ja muun palveluntarjonnan välille vakiintuneita rajoja. (TEM 2017b)

Ero ammattimaisen ja satunnaisen toiminnan välillä on erityisen polttava Airbnb:n yhteydessä. Erään yhdysvaltalaisen selvityksen mukaan Airbnb:n kautta vuokraava tienaa keskimäärin 924 dollaria kuukaudessa. Aineistossa oli myös paljon ihmisiä, jotka tienasivat alustan kautta yli 10 000 dollaria kuukaudessa. Kun tienaa yli 10 000 dollaria vuokraamalla asuntoja, on tietysti selvää, että kyse ei enää ole mistään oman asunnon satunnaisesta jakamisesta, vaan ammattimaisesta vuokraustoiminnasta, joka käsittää useita sijoitusasuntoja ja johon on saatu lisää kierroksia jakamistalouden leviämisen myötä. (Harmaala ym. 2017, 99-100)

Monet jakamistalouden yhteydessä esiin nousevista sääntely-ympäristöön liittyvistä kysymyksistä eivät ole uusia. Esimerkiksi työn suorittajan oikeudellista asemaa on jouduttu perinteisesti pohtimaan mm. yksinyrittäjien ja freelancereiden toiminnan yhteydessä. Verotukseen liittyvät kysymykset puolestaan ovat nousseet esiin myös yhtäältä vapaaehtois- ja talkootyössä sekä toisaalta globaalissa digitaalisessa taloudessa (ks. Faehnle ym 2016). Voi jopa sanoa, että verotuksen näkökulmasta jakamistaloutta on esiintynyt aina (Harmaala 2017, 109).

Myös Euroopan parlamentti on julkaissut vastineensa komission toimintasuunnitelmaan. Vastineessa parlamentti painottaa sekin markkinoille pääsyn edellytyksiä, kuluttajasuojasäännöstöä, toimijoiden vastuuseen liittyviä kysymyksiä sekä verotusta. Parlamentti on vaatinut tiukkoja kriteereitä, joilla erottaa toisistaan ammattimaisesti palveluita tarjoavat henkilöt yksityishenkilöistä, jotka tarjoavat palveluja satunnaisesti. Parlamentin mukaan EU-tasolla tarvitaan yleisiä suuntalinjoja. Kansallisella tasolla voidaan harkita tarkempia sääntöjä, kuten tulorajoja. Komission tulisi mahdollisimman pian selventää yhteistyöalustojen vastuukysymyksiä. Parlamentti haluaa myös taata yhteistyötalouden työntekijöille reilut työolosuhteet ja riittävän työsuojelun. (TEM 2017b)

Monet komission ja parlamentin esille nostamista asioista liittyvät työelämään, jota tarkastellaan seuraavassa luvussa. Myös lohkoketjuteknologia on yhä vahvemmin nousemassa Euroopan unionin agendalle.

Komissio käynnisti vuoden 2018 alussa EU:n lohkoketjuteknologian seurantakeskuksen ja foorumin. Hanketta tukee myös Euroopan parlamentti, jonka edustaja on hiljattain laaditusta virtuaalivaluuttoja koskevasta mietinnöstä vastaava Jakob von Weizsäcker. (Euroopan komissio 2018)

Jakamistalous ja työelämä

Suhteessa työelämään jakamistalous on nähty sekä mahdollisuutena että uhkana. Taulukon 1 mukaan keikkatyö määriteltiin osaksi jakamistaloutta. Kun asiaa tarkastelee syvällisemmin herää kuitenkin kysymyksiä siitä, mikä tässä on jakamista ja mikä tässä oikein on uutta? Tästä aiheesta on taitettu peistä kansainvälisillä areenoilla jo vuosia. Osa jakamistalouden tutkijoista on sitä mieltä, että työ ei ole jakamistaloutta. Heidän mukaansa jakamistaloudesta on kyse vain silloin, kun kyseessä on vajaakäytössä olevien tavaroiden jakaminen ja yhteiskäyttö. Useimpien arvioiden mukaan työn ja palvelujen jakaminen on kuitenkin mielletty keskeiseksi osaksi jakamistaloutta. Tilanteen ristiriitaisuutta kuvaa hyvin se, että jakamistalouden tunnetuin puolestapuhuja Rachel Botsman on määritellyt jakamistalouden niin, että työ ei ole osa jakamistaloutta. Silti hän on arvioinut, että työntekijöiden asema on nousemassa jakamistalouden keskeiseksi kipupisteeksi ja haasteeksi.

Tässä yhteydessä ei ole syytä tämän enempää paneutua keskusteluun jakamistalouden rajanvedoista. Työelämän yhteydessä on kuitenkin viitattu jakamistalouden rinnalla myös sellaisiin käsitteisiin kuin alustatalous (ja alustatyö) sekä keikkatalous. Puheet alustoista painottavat meneillään olevan kehityksen teknistä ulottuvuutta. Alustat ovat eräänlaisia yksittäisten työsuoritusten digitaalisia kauppapaikkoja. Uberin ja Airbnb:n liiketoiminta perustuu juuri tällaisten alustojen ylläpitämiseen, ei vaikkapa taksien tai asuntojen omistamiseen.

Keikkataloudella kuvaillaan niitä työehtoja, joita tämä kehitys avaa. Kyseessä eivät ole varsinaiset työsuhteet, vaan erilaiset toimeksiannot, jotka muistuttavat freelancer-työtä ja pienimuotoista yritystoimintaa. Ajatuksena on, että työelämä saa yhä enemmän piirteitä, jotka muistuttavat perinteisiä muusikkojen ja muiden viihde- ja kulttuurialoilla toimivien keikkoja. Lisäksi on viitattu työn joukkoistamiseen (esim. Gopalkrishnan ja Nylund 2014; Howe 2008).

Kansainvälisessä keskustelussa voi erottaa ainakin seuraavat uskomukset ja väittämät: (1) Jakamistalous saattaa luoda merkittävän määrän uusia työpaikkoja Suomessa ja maailmalla, (2) Jakamistalous saattaa muodostua olemassa olevien työpaikkojen uhaksi, (3) Jakamistalouden leviäminen saattaa merkitä rakenteellisia ja merkittäviä heikennyksiä nykyisiin työsuhteisiin ja työntekijöiden asemaan. Tarkastelen seuraavaksi näitä väitteitä tutkimuksen, tilastojen ja selvitysten valossa.

Keikkatalous uuden työn luojana

Euroopan komissio, ja muun muassa sen varapuheenjohtaja Jyrki Katainen ovat puhuneet jakamistalouden kasvu- ja työllisyysvaikutuksista. Kiistanalainen kuljetusyhtiö Uber on julistanut luovansa 50 000 uutta työpaikkaa Euroopan suurissa kaupungeissa.

Kansainväliselläkin tasolla jakamistalouden tutkiminen suhteessa työelämään on uusi aihe, eikä sitä ole vielä juurikaan tilastoitu. Merkittävä poikkeus tähän on Oxfordin yliopiston tutkijoiden ylläpitämä Online Labour Index, joka tuottaa reaaliaikaista tietoa kuuden englanninkielisen alustan työnvälityksen määristä (Lehdonvuori 2017). Tämän tiedon mukaan alustatyön kasvanut yhdessä vuodessa (heinäkuu 2016-heinäkuu 2017) jopa 26 prosenttia.

Kuva 5 . Kuuden englanninkielisen työnvälitysalustan kehitys 2016-2017. Lähde: Online Labour Index.

Tulevaisuusvaliokunnan mietintö (TuV 2017) nostaa esiin kasvuvauhdin lisäksi sen, että suurimmilla alustoilla on jo miljoonia rekisteröityneitä työntekijöitä. Kansainvälisen vertailun perusteella alustoilla työskenteleviä on eniten (suuruusjärjestyksessä) Intiassa, Pakistanissa, Bangladeshissa, Filippiineillä, Yhdysvalloissa ja Isossa-Britanniassa. Alustatyön määrää on vaikea arvioida maailmanlaajuisesti tai edes kansallisesti. Arviot vaihtelevat muun muassa USA:n osalta yhdestä 8—10 prosenttiin työvoimasta. Erään arvion mukaan Yhdysvalloissa digitaalisilla alustoilla on tehnyt töitä neljä prosenttia työvoimasta (6 miljoonaa ihmistä) ja viikoittain tällaista työtä tekevien määrä on yhden ja kahden prosentin välillä. Iso-Britannian kohdalla arvio viimeisen vuoden aikana digitaalisilta alustoilta töiden hankkineiden määrästä oli neljä prosenttia työikäisistä. Myös arviot Pohjoismaissa alustoilla työtä tehneiden määrästä ovat alle 10 prosenttia koko työvoimasta. Toisaalta, kuten Suomenkin kohdalla, alustojen kautta omaisuuttaan myyneiden tai vuokranneiden määrä on huomattavasti suurempi. Tanskassa viimeisen vuoden aikana digitaalisilta alustoilta oli hankkinut töitä yksi prosentti. (TuV 2017)

Iso-Britanniassa, Ruotsissa ja Yhdysvalloissa tehdyt kyselytutkimukset vahvistavat käsitystä siitä, että vain murto-osa jakamistalouden työntekijöistä länsimaissa saa koko elantonsa keikkatyöstä. Ruotsissa ja Iso-Britanniassa kokopäivätoimisten osuus on arvioitu olevan neljä tai viisi prosenttia kaikista jakamistaloudesta toimeentuloa saavista työntekijöistä (Huws ja Joyce 2016a; 2016b). Näitäkin lukuja on epäilty ylimitoitetuksi.

Online Labour Indexin tuottaman tiedon perusteella alustojen välityksellä tehtäviä töitä voi jakaa kuuteen ryhmään: (1) IT-ala, (2) media ja luovat alat, (3) toimistotyö, (4) myynti ja markkinointityö, (5) kirjoitus- ja käännöstyö, sekä, pienimpänä ryhmänä, (6) asiantuntijatyö (Corporaal ja Lehdonvirta 2017).

Merkittävä ilmiö on alustojen välittämä transnationaalinen digitaalinen etätyö. Tämä on eräänlaista ulkoistamista ja alihankintaa globaalilla tasolla, jossa esimerkiksi Intiassa ja Filippiineillä tehdään töitä länsimaissa toimiville yrityksille. (Graham ym. 2017)

Kansainväliset työnvälitysalustat ovat tässä mielessä synnyttäneet uudet ”planetaariset työmarkkinat” (Graham 2018).

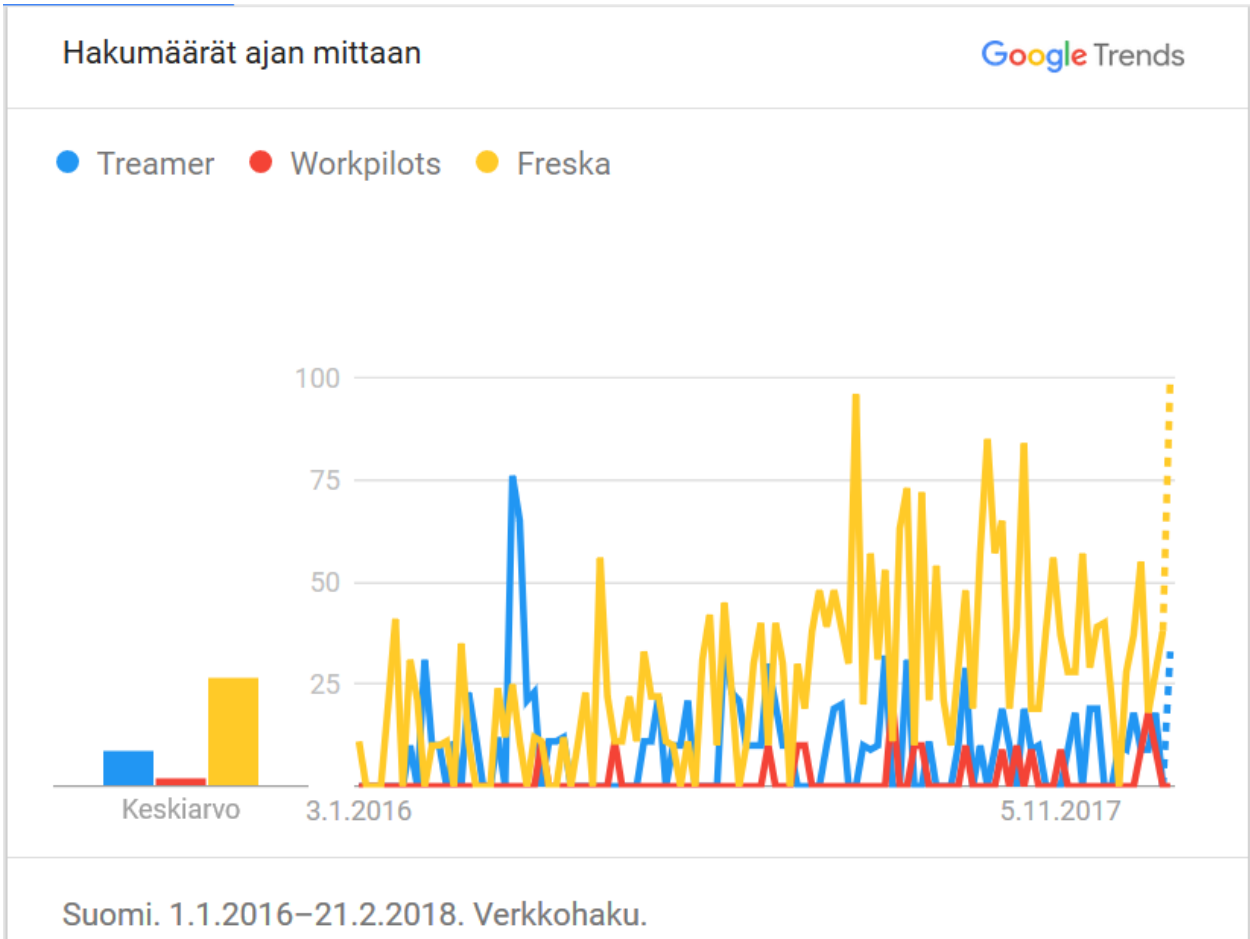
Time-lehden vuonna 2016 julkaisemassa kyselyssä kävi ilmi, että Yhdysvalloissa jakamistalouden työntekijät ovat huomattavan nuoria, lähes puolet nuorempia kuin väestön keski-ikä on. Työntekijät ovat lisäksi myös useammin miehiä, etnisen vähemmistön edustajia ja kaupunkilaisia. (Steinmetz 2016)

Suomessa keikkataloudesta on toistaiseksi saatavissa hyvin vähän tutkimukseen perustuvaa tietoa (ks. kuitenkin Nylund ja Immonen 2017; Harmaala ym. 2017: luku 4). Tilastokeskuksella on meneillään laaja tutkimus aiheesta, mutta lopullisia tuloksia saadaan vielä odottaa. Vielä kolme vuotta sitten tilastokeskuksen, työelämän rakenteellisia muutoksia tutkinut Anna Pärnänen (2015) arvioi, että hyvin pätkittäinen keikkatyö ja jakamistalouden tuottama työ, ovat vielä marginaalisia ilmiöitä, vaikkakin ne voivat tulevaisuudessa olla hyvinkin yleisiä tapoja ansaita elantoa.

Sen sijaan Pärnänen (2015) on nostanut esiin kaksi aiheeseen läheisesti liittyvää ja selkeää työmarkkinatrendiä. Nämä ovat osa-aikatyön ja niin sanottujen itsensä työllistäjien määrän kasvu. Itsensä työllistäjillä tarkoitetaan tässä yksinyrittäjiä, ammatinharjoittajia, freelancereita ja apurahansaajia. Myös näissä työn muodoissa tehdään työtä ilman työsuhdetta (Suoranta 2017).

Tilastokeskuksen työvoimatutkimuksen mukaan itsensä työllistäjien määrä on kasvanut varsin tasaisesti koko 2000-luvun. Vuonna 2000 tilastoitiin 123 000 tavalla tai toisella itsensä työllistäjänä työllistyvää ja 183 000 vuonna 2016. Lisäystä tarkastelujaksolla oli siis 60 000 itsensä työllistäjää. Palkansaajia oli vuonna 2000 vastaavasti 2 016 000 ja 2 105 000 vuonna 2016. Lisäystä ajanjaksolla oli 89 000 palkansaajaa. Lukujen merkitys tulee esille, kun kasvua verrataan ryhmien suuruusluokkaan: 60 000:n lisäys 123 000:sta on huomattavasti merkittävämpi ilmiö kuin 89 000:n lisäys 2 016 000:sta. (TuV 2017)

Google Trends- työkalulla tekemäni hakumäärien vertailu kolmen suomalaisen työnvälitysalustan (Freska, Treamer ja Workpilots) välillä viittaa siihen, että keikkatyö on Suomessakin kasvussa (kuva 6), mutta kasvu on varsin maltillista verrattuna Online Labour Indexin lukuihin. Suosituin hakumäärien perusteella on Freska, joka on siinä mielessä perinteinen yritys, että välitetyt siivoojat ovat yrityksen palkkalistoilla. Treamerista saatujen tietojen mukaan yritys julkaisi vuoden 2017 aikana 2500 työtehtävää. Vuonna 2018 yrityksen tavoitteena on kuusinkertaistaa tämä määrä. Samankaltaisia tietoja luvuista ja tavoitteista olen saanut myös eräältä toiselta suomalaiselta työnvälitysalustalta.

Kuva 6 Verkkohakujen vertailua Google Trends työkalun avulla. Tarkastelussa Treamer, Workpilots ja Freska.

Suomessa toimii määritelmästä riippuen kymmenkunta jakamistalouteen liittyvää työnvälityspalvelua. Freska, Treamer ja Workpilots ovat esimerkkejä suorittavan työn välityksestä verkkoalustan kautta. Niin ikään suomalainen yritys Solved taas kerää alustan kautta kansainvälisiä asiantuntijoita yhteen lyhytkestoisiin hankkeisiin, joissa ratkaistaan yritysten ja julkisen hallinnon ympäristöön ja kestävyyteen liittyviä haasteita. Solved ilmoittaa, että sen verkostoon kuuluu 2000 asiantuntijaa 70 eri maasta. Näiden lisäksi keikkatyötä tarjoavat Uberin ja Woltin kaltaiset palvelut.

Kaupallisten toimijoiden rinnalla Stadin aikapankki pyrkii luomaan edellytyksiä vaihtotyölle, eli järjestelmälle, jossa työtä ja palveluja vaihdetaan kokonaan rahatalouden ulkopuolella. Aikapankin toiminta on kuitenkin jäänyt pienimuotoiseksi, ja ongelmaksi on muodostunut sellaisen työn verottaminen, jossa raha ei liiku (Faehnle ym. 2016). Toisenlainen yhteisövetoinen toimija on Hoffice, joka työn välittämisen sijaan muuttaa kodit pop-up työskentelytiloiksi. Ideana on kerääntyä verkoston jäsenien koteihin ja työskennellä omien töiden parissa, mutta yhdessä muiden kanssa.

Suomessa Uber-kuljettajien suhteellisen harvat puheenvuorot antavat lähtökohtaisesti erittäin myönteisen kuvan työstä. Monen kohdalla kyse näyttää olevan mukavasta lisätienestistä tai vaihtelusta päivätyön ohella. Eräs kuljettaja kertoo rakastavansa ajamista, eli ajaminen näyttäytyy kuljettajan harrastuksena. Toinen kuljettaja perustelee ajamista sillä, että televisiosta tulee liikaa uusintoja. Suomalaisessa julkisuudessa Uber-kuskina toimiminen näyttäytyy lisätienestinä, jonka edellytyksenä on ylimääräinen vapaa-aika ja myös keskivertoa parempi jaksaminen. Yhdysvalloissa Uberin ympärillä käydyssä keskustelussa yhtiö on itse painottanut toimeksiantoon liittyviä etuja kuljettajien kannalta. (Nylund ja Immonen 2017)

Yhdysvaltalainen kouluttaja Diana Mulcahy (2016) on kirjoittanut keikkataloudesta kirjan, jossa hän suosittelee työntekijöitä siirtymään keikkatalouden aikakauteen. Hänen mukaan perinteinen palkkatyö on jo kauan sitten menettänyt mielekkyytensä. Talouden heilahtelut, irtisanomiset ja ulkoistamiset ovat tehneet työelämästä aivan liian epävarmaa, jotta sen varaan voisi rakentaa mielekästä elämää. Mulcahyn mukaan keikkatalous tarjoaa vapaampaa ja mielekkäämpää elämää, kunhan vain muistaa ottaa itse vastuuta myös sosiaaliturvastaan ja ennen kaikkea hankkii tarvittavan osaamisen, jota voi myydä. Keikkatalous on Mulcahyn mukaan itse asiassa osaamisen taloutta. (kts. Harmaala ym. 2017, 89)

Mulcahyn maalamaa kuvaa osaajien keikkataloudesta voi ehkä pitää liioitellun valoisana, mutta siinä on paljon samaa kuin niin sanotun kestävän työn tutkijoiden ennakoimassa tulevaisuudessa (Kasvio 2014).

Tämän vision mukaan valtaosa ihmisistä ei enää vuonna 2050 hanki elantoaan jonkin suuren organisaation palkkatyössä, vaan ihmiset työllistyvät osaamisensa perusteella pääasiassa suurin tai pieniin projekteihin. Suuret organisaatiot ovat itse asiassa ennättänet hajautua muodoltaan alati muuttuviksi ja suhteellisten itsenäisten projektien muodostamiksi verkostoiksi. Tämän vuoksi useimmilla työelämään osallistuvilla ei ole enää vakituisia työsuhteita, täsmällisesti määriteltyjä työaikoja, tai kiinteitä työnantajan osoittamia työpisteitä.

Vuoteen 2050 mennessä kutakuinkin kaikki rutiinityö on hävinnyt, ja kaikki ihmisten työt kyetään teettämään paljon nykyistä älykkäämmin ja tehokkaammin. Tämä johtaa siihen, että ansiotyöhön käytetty aika supistuu, mikä puolestaan vapauttaa kansalaiset osallistumaan erilaisiin tuottaviin toimintoihin muunlaisten kanavien välityksellä. Tällaisia ovat esimerkiksi verkkoon luodut itseorganisoituvat toiminnot, jotka tarjoavat ihmisille mahdollisuuksia rahatalouden ulkopuoliseen palvelujen vaihtoon. Ihmiset voivat osallistua monipuolisesti myös oman paikallisyhteisönsä tai oman perheen ja kotitalouden toimintaan.

Tässä siis ennakoidaan nykyisen yhdenmukaisen palkansaajayhteiskunnan murenemista ja siirtymää monimuotoisempiin työn tekemisen tapoihin. Tähän liittyy myös uusien keinoälysovellusten laajeneva käyttö ja alati lisääntyvä kapasiteetti. (Kasvio 2014, 226-227)

Tällä hetkellä elämme vaihetta, jossa suuret yritykset ovat juuri löytäneet keikkatyön välitysalustat (Corporaal ja Lehdonvirta 2017). Yrityksille keikkatalous avaakin uusia liiketoimintamalleja, jotka perustuvat työntekijöiden palkkauksen sijaan toimeksiantoihin ja joukkoistamiseen. Mulcahy (2016) näkee, että työntekijöiden palkkaaminen on yritysten kannalta kallis ja joustamaton vaihtoehto.

Toimivien työmarkkinoiden kannalta keikkatyö tarjoaa myös ratkaisua niin sanottuun matalapalkkatyön ongelmaan. Juhana Vartiaisen ja Osmo Soininvaaran mukaan matalapalkkatyön tarjontaa on lisättävä matalapalkkaisten ja vähän koulutettujen työllisyysasteen nostamiseksi (Valtioneuvosto 2013).

Tässä ajassa rakenteellinen työttömyys on toistuva teema talouspoliittisessa keskustelussa. Suomessa rakenteellinen työttömyys johtuu muun muassa siitä, etteivät työvoiman tarjonta ja kysyntä kohtaa. Suomen kaltaisessa harvaan asutussa maassa tärkeä syy tähän on, että työn suorittajat asuvat eri alueilla kuin missä työpaikat sijaitsevat. Tähän alustojen välittämä digitaalinen etätyö tarjoaa mielenkiintoisen mahdollisuuden.

Alustatyö ja työn joukkoistaminen muuttavat ajan myötä käsityksiämme siitä, mikä on organisaatio, mitä on työ sekä miten talous ja yhteiskunta toimivat. Tätä kehitystä voimistaa alkamassa oleva lohkoketjuteknologian nousu.

Keikkatalous ja työn loppu

Kun puhutaan työelämästä ja sen tulevaisuudesta keskeisimmäksi huolenaiheeksi nousee yleensä työttömyys (Kasvio 2014, 232). Automaation ja digitalisaation vaikutuksista työelämään on keskusteltu vähintään 1990-luvulta saakka. Erityisen tunnettu tähän aiheeseen liittyvä teos on Jeremy Rifkinin vuonna 1995 julkaisema *Työn loppu*. Kirjassa Rifkin esittää, että automaatio, tietokoneet, robotit ja muut huipputeknologian keksinnöt korvaavat ihmistyön kaikilla aloilla.

Vuonna 2014 ilmestyneessä uudessa *The Zero Marginal Cost Society* –kirjassaan Rifkin esittää, että jakamistalous jatkaa työn kysynnän vähenemistä samalla kun työelämän automaatio, digitalisaatio ja robotisaatio kiihtyvät. Rifkin ei näe jakamistalouden kasvua suurena ongelmana, sillä hän ennakoi jo

paljon suurempaa murrosta kuin pelkän työn loppumista. Kun jakamistalouden tuotantotavat yhdistetään uuteen teknologiaan (mm. keinoäly, 3D-tulostus, esineiden internet ja robotit), tuottamisen rajakustannukset romahtavat, mikä tekee palveluista ja tuotteista ilmaisia, tai ainakin niin edullisia, että koko markkinatalous lopulta luhistuu. Toiset ovat arvioineet, että ilmaiset tuotteet ja lähes olemattomat tuotantokustannukset ovat pikemminkin tunnusomaisia laajenemassa olevalle alustataloudelle (McAfee ja Brynjolfsson 2017, 137).

Työn loppu, eli työpaikkojen väheneminen, ja joidenkin osalta loppuminen, oli teemana esillä varsin voimakkaasti, kun kuljetusyhtiö Uber rantautui Suomeen (Nylund ja Immonen 2017). Uber pyrkii joukkoistamaan henkilökuljetukset. Ajatuksena on, että taksilupaa tai ammattipätevyyttä ei vaadittaisi, pelkkä auto ja ajokortti riittävät. Taksiliitto ilmaisi monissa kannanotoissa huolensa siitä, että tällainen kyydinvälittäjä vie asiakkaita pois taksialalla toimivilta yrityksiltä ja murentaa näiden kannattavuutta. Myös auto- ja kuljetusalan työntekijöiden liitto AKT oli tätä mieltä. Jos muissa ammateissa päivätyönsä tekevät ajavat satunnaisesti Uberia, niin nämä ajot ovat kaikki pois sitä leipätyökseen tekeviltä.

Sinänsä kuljetustyö ei siis ollut loppumassa, mutta pelättiin, että siihen liittyvä kokopäivätyö oli korvautumassa satunnaisella keikkatyöllä. Ajatusta työn loppumisesta kritisoineet tutkijat ovatkin huomauttaneet, että tähän mennessä työ ei ole loppunut, mutta vakituinen ja kokoaikainen palkkatyö on saanut rinnalleen useita eri työn muotoja. Yritykset ulkoistavat ja alihankkivat. Osa-aikatyö, määräaikaiset työsuhteet ja vuokratyövoiman käyttö lisääntyvät. Erilaiset epätyypilliset työsuhteet ovat vähitellen vallanneet alaa ja muodostuneet yhä tyypillisemmiksi. Työn tutkijat ovat puhuneet myös pirstaloituvasta työstä, monimuotoisesta työstä ja mikrotyöstä.

Tietyssä mielessä automaatio ja joukkoistaminen ovat vastakkaisia kehityssuuntia. Automaatio tähtää ihmistyön korvaamiseen. Joukkoistaminen taas jakaa tämän työn suurelle joukolle ihmisiä organisaation ulkopuolella.

Tämä kehitys saattaa tietysti nakertaa perinteisten palkkatyöläisten ja yrittäjien työllistymismahdollisuuksia. Uber-kuljettajien tapauksessa huomaisimme, että suurin osa kuljettajista ei ajanut Uberia kokopäivätyönä, vaan haki lisätienestiä. Tienaaminen ei kuitenkaan ollut kaikille pääasia. Joidenkin kuljettajien kohdalla ajaminen näyttäytyi lähinnä harrastuksena ja toimettomuuden vastakohtana. (Nylund ja Immonen 2017)

Keikkatalous ei siis sinänsä vähennä työtä, mutta on todennäköistä, että se vähentää perinteistä kokopäivätoimista työsuhteeseen sidottua palkkatyötä. Robotit ja automaatio ovat kuitenkin tärkeämpi

aihe, kun pohditaan työn loppua. Robotit ja automaatio tosin saattavat avata myös uusia mahdollisuuksia työn joukkoistamiselle.

Joukkoistaminen saattaa myös ennakoida toimialan automaatiota. Tämän ajatuksen mukaan ulkoistaminen ja joukkoistaminen voidaan nähdä kahtena automaatiota ennakoivana kehitysvaiheena. Kun jokin tehtävä tunnetaan niin hyvin, että se voidaan joukkoistaa suurelle määrälle ihmisiä, se voidaan pian myös siirtää kokonaan koneiden hoidettavaksi. Tämän mukaisesti Uber ja monet muut kyytejä välittävät palvelut voidaan tulevaisuudessa korvata itseohjautuvilla autoilla.

Keikkatalous työntekijöiden aseman heikentäjänä

Kriitikot ovat, lähinnä muiden maiden kokemusten perusteella, verranneet keikkatyön tekijöitä kolmannen maailman hikipajatyöläisiin (Hill 2016a; 2016b; myös Nylund ja Immonen 2017). Heiltä puuttuvat työsuhteen tuoma minimipalkka, minimityöaika ja eläketurva. Työaika on muutoinkin merkittävässä asemassa. Perinteisessä työsuhteessa työntekijöille maksetaan sovitun työajan mukaan. Kahvitauot, kokoukset ja koulutukset ovat osa tätä työaikaa. Toimeksiantosuhteissa työn suorittajat saavat työkorvausta vain varsinaisesta työstä. Lisäksi kokopäiväkeikkaa tekevät joutuvat päivittäin hakemaan toimeentulonsa monelta eri toimeksiantajalta. Heillä kuluu paljon palkatonta aikaa seuraavan keikan etsimiseen ja seuraavalle keikalle siirtymiseen.

Yrittäjyyden keskeinen tunnusmerkki kuitenkin on, että korvaus työstä maksetaan työn suorituksen, tuloksen tai laskutuksen mukaan, ei ajan perusteella. Työn suorittaja määrää työaikansa itse, eikä korvaukseen sisälly ylityö tai vuosilomapalkka. Yrittäjä myös maksaa itse eläkkeensä ja vakuutusturvansa. Keikkatyöläisen on siis varattava aikaa moneen muuhun asiaan itse keikan suorittamisen lisäksi.

Työsuhteen ja toimeksiannon välinen rajapinta on keskeinen koko suomalaisen työlainsäädännön ja sosiaaliturvasääntelyn kannalta. Suurella osalle suomalaisia sosiaalivakuutukset, kuten työeläke, sairausvakuutus, sekä työttömyysturvan taso, on sidottu työsuhteeseen, ja sen perusteella maksettuihin sosiaaliturvamaksuihin. Siksi meneillään oleva muutos on merkittävä koko hyvinvointiyhteiskunnan kannalta. Mikäli keikkatyö korvaa työsuhteen, myös sosiaaliturva on ajateltava uusiksi. Jos keikkatyötä ei säätele työlainsäädäntö, on aloitettava pohdinta siitä, miten keikkatyöläisten työolot ja oikeudet turvataan.

Elinkeinoelämän tutkimuslaitos Etlan johtava tutkija Petri Rouvinen on Kalifornian yliopiston kehityssosiologian tohtori Martin Kenneyn (2015) kanssa esittänyt, että työn vaihdanta ilman työsuhteita tuo mukanaan ”äärimmäisen joustavuuden” työn kysynnässä ja tarjonnassa. Heidän mielestään ilmiötä ei pitäisi vastustaa lainsäädännöllisin keinoin, koska se vähentäisi uuden työn mahdollisuuksia. He kuitenkin esittävät, samoin kuin useat muut jakamistalouden tutkijat ja tarkkailijat, että yhteiskunnan pitäisi luoda uudenlaisia turvaverkkoja, jotka sopivat paremmin perinteisen työsuhteen ulkopuolella tapahtuvaan työhön.

Säännöllisen ansiotyön vähentyminen tekee sosiaaliturvan järjestämisen keikkataloudessa monella tavalla haasteelliseksi. Monet ongelmat ovat kuitenkin tuttuja muun muassa itsensä työllistäjien ympärillä käydystä keskustelusta.

Itsensä työllistäjiä löytyy tällä hetkellä etenkin niin sanotuilta luovilta aloilta. Itsensä työllistäjien ongelmat liittyvät eri työntekomuotojen välillä liikkumiseen, huonoon tietämykseen sosiaaliturvasta, heikkoon neuvotteluasemaan, matalaan tulotasoon, tulovirran epäsäännöllisyyteen ja sosiaaliturvajärjestelmän joustamattomuuteen. Useat itsensä työllistäjistä eivät ylipäätään ole tietoisia omasta sosiaaliturvastaan. Mielenkiintoista on, että tästä huolimatta vain joka viides itsensä työllistäjistä haluaisi työskennellä työsuhteessa. Matalasta tulotasostaan ja sosiaaliturvan ongelmista huolimatta itsensä työllistäjien onkin eri tutkimuksissa havaittu olevan keskimäärin onnellisempia kuin palkkatyöläiset. (TEM 2015)

Itsensä työllistäjiä tutkinut Anu Suoranta (2017) on kutsunut tätä ilmiötä ”onnellisuuden paradoksiksi”.

Merkittävää on se, missä tilanteessa työntekijä ryhtyy tekemään keikkatyötä. On uskottavaa, että keikkatyö avaa työmahdollisuuksia työelämän ulkopuolella oleville. Näin saadaan ehkä myös vaikeasti työllistyviä mukaan työelämään ja ehkäistään syrjäytymistä. On myös uskottavaa, että keikkatyö vähentää vakituisten työpaikkojen määrää. Vakituiset työpaikat korvautuvat toimeksiannoilla, yrittäjämäisellä mikro- ja silpputyöllä, joista puuttuu vakituisen työsuhteen turva. Tärkeää olisi parantaa liikkumista työttömyysjaksojen, palkkatyön ja yrittäjämäisten toimeksiantojen välillä.

Nykyinen työttömyysturvalainsäädäntö ja etenkin sen käytännön tulkinnat hankaloittavat tätä liikkumista ja heikentävät siten työllistymistä. Työttömän olisi tärkeää esimerkiksi saada tietää miten tuleva keikkatyö vaikuttaa hänen työttömyysturvaansa. Ratkaisuna tähän ongelmaan voisi olla työttömyyskassalta pyydettävä ennakkolausunto, jossa kysymys ratkaistaisiin ennakollisesti. Tarvitaan myös pää- ja sivutoimisen yrittäjän määritelmien selkeyttämistä. Esimerkiksi työttömänä aloitettu

yritystoiminta tulisi nykyistä laajemmin katsoa sivutoimiseksi niin, että se ei johtaisi työttömyyspäivärahojen menetykseen ja kannustaisi siten ottamaan vastaan myös yrittäjämäisiä toimeksiantoja. Näitä ehdotuksia sisältyi ammattiliittojen itsensä työllistäjien yhteistyöryhmän lausuntoon työttömyysturvajärjestelmän muutostarpeista. (ITSET 2016)

Myös Eduskunnan tulevaisuusvaliokunta on esittänyt, että työntekijöiden joustavat työmarkkinasiirtymät on mahdollistettava sosiaaliturvasääntelyssä ja, että informaatiota alustatalouden kansalaistaitojen ja alustaurien suunnittelusta on lisättävä. (TuV 2017)

Tärkeää on myös, että valtiovallan eri instituutiot, kuten verottaja ja TE-palvelut, tulkitsevat lainsäädäntöä samalla tavalla.

Mikäli työstä on tulossa jatkuvasti muuttuva palapeli, jossa toimitaan eri rooleissa ja asemissa ja urakehitys ja sosiaaliturva ovat yhä enemmän työntekijän omalla vastuulla, vaaditaan ajankäytön ja itsensä johtamisen taitoja. Kun lisäksi työn ja vapaa-ajan välinen raja hämärtyy, tarvitaan elämänhallinnan taitoja samalla, kun elämänhallinta muuttuu koko ajan hankalammaksi jo jatkuvan muutoksen vuoksi. Tarvitaan siis elämänhallinnan taitojen koulutusta niin, että elämä on turvattu silloinkin, kun työsuhdetta ei ole.

Keikkatyöläisten asemaa tulee kuitenkin tarkastella sekä suhteessa yhteiskuntaan, ja yhteiskunnan luomiin turvaverkkoihin, että suhteessa markkinoihin, ja etenkin palveluja välittäviin alustayrityksiin. Työsopimuslaki edellyttää, että työnantajan on kaikin puolin edistettävä suhteitaan työntekijöihin samoin kuin työntekijöiden keskinäisiä suhteita. Työnantajan on huolehdittava siitä, että työntekijä voi suoriutua työstään myös yrityksen toiminnan muuttuessa. Työnantajan on myös pyrittävä edistämään työntekijän mahdollisuuksia kehittyä kykyjensä mukaan työurallaan etenemiseksi.

Kun työnvälitysalustan toiminta perustuu toimeksiantoihin ja työsuorituksiin, se pystyy myös välttämään tällaiset työnantajan velvoitteet. Onkin arvioitu, että keikkataloudessa työn suorittajalle on poikkeuksellisen heikko asema suhteessa alustaan. Työn suorittajien allekirjoittamissa sopimusehdoissa näkyy paljon sellaisia piirteitä, joita esiintyy silloin kun osapuolten neuvotteluvoimassa on suuria eroja (Smorto 2018).

Perinteinen keino työntekijöiden aseman edistämiseksi on kollektiivinen edunvalvonta. Esimerkiksi suomalaiset Uber-kuljettajat eivät tiettävästi ennättäneet organisoitua mitenkään. Auto- ja kuljetusalan liitto AKT ei ole ollut ainakaan toistaiseksi valmis huolehtimaan Uber-kyyditsijöiden ongelmista. Mikäli toimintaan saadaan selkeät säännöt ja valvontaa, tilanne voi muuttua. (Nylund ja Immonen 2017)

SAK:n tuoreen kannanoton mukaan on ammattiyhdistysliikkeen tehtävä saada Uber-kuljettajat ja muut alustatalouden työntekijät ensin työlainsäädännön, ja ajan myötä myös työehtosopimustenkin piiriin, ja sitä kautta saada heille oikeudenmukaiset ja reilut työehdot (Hellsten 2018).

Uberin tapauksessa pelkästään Suomeen muodostuva työn suorittajien edunvalvonta olisi AKT:n mukaan kuitenkin erittäin haasteellista. Uber-kuljettajat solmivat nimittäin palvelusopimuksen, jonka toinen allekirjoittaja, Uberin sisaryhtiö Raisier Operations, on kirjoilla Hollannissa. Siksi mahdolliset välitysalustaa vastaan käytävät oikeudenkäynnit käytäisiin Hollannissa tai kansainvälisessä oikeudessa.

AKT on nostanut Uberin yhteydessä myös esiin kuluttajasuojaan ja turvallisuuteen liittyvät epäselvyydet. Miten ja kenen vakuutus korvaa matkustajan vahingot onnettomuustilanteessa, kun auto on toiminut laittomasti henkilöliikenteessä? Entä kuka vastaa siitä, ettei kuljettajissa ole rikollisuuteen tai väkivaltaisuuteen taipuvaisia henkilöitä? Mahdollinen onnettomuus voi AKT:n mukaan johtaa vakuuttamattomiin sairaskustannuksiin kaikille osapuolille. Kuskina ja asiakkaana on vaikea vaatia ja saada korvauksia, kun monet vakuutuksiin liittyvät asiat ovat vielä hämärän peitossa. AKT ennakoi Uberin tuovan ongelmia kuljettajapartnereille, joiden selvittäminen ei ole ihan helppoa, kun yhtiöllä on käytössä kansainvälisiä huippuluokan juristeja ja palvelusopimuksen mukaan Uber ei ole vastuussa mistään. Uber ei vastaa edes alustan toimivuudesta partnereilleen. (Nylund ja Immonen 2017; vrt Graham ym. 2017; Smorto 2018; Graham ja Woodcock 2018).

Keikkatalous on kaiken kaikkiaan tärkeä aihe ay-liikkeelle. Palkkatyön väheneminen on osa sellaisia työelämän muutoksia, jotka heikentävät ajan myötä nykyisenkaltaisen kollektiivisen edunvalvonnan mahdollisuuksia.

Tulevaisuudessa sen tilalle saattaa nousta uudenlaisia yhteisten etujen ajamisen ja vastuu jakamisen muotoja, jotka eivät välttämättä enää kiteydy kovin pysyviksi rakenteiksi, vaan jotka luovat itsensä jatkuvasti uudelleen. Esimerkiksi teollista aikakautta edeltäneen ajan ammattikuntalaitos saattaa herätä uudelleen henkiin toimintamuodoiltaan uudistuneena. (Kasvio 2014, 227)

Yhdysvalloissa Uber-kuskit ovat ainakin perustaneet yrityksestä riippumattoman verkossa toimivan vertaissivuston. Keskusteluihin osallistuu pääasiassa Australiassa ja Yhdysvalloissa asuvia Uber-kuskeja. Keskustelua voi käydä mistä tahansa yrityksen toimintaan liittyvästä asiasta ja esiin tulevista kysymyksistä Uber-kuljettajan elämään liittyen. Suuria aiheita sivuston foorumissa ovat varsinkin lupa- ja vakuutuskysymykset sekä kuljettajapartnereiden oikeudet. (Nylund ja Immonen 2017)

Suomessa mielenkiintoinen vertaisilmiö on 25 000 jäsenen Facebook-ryhmä Ompeluseura, jossa naiset käyvät työelämäkeskustelua, neuvovat toisiaan ja verkostoituvat.

Tähän saakka Suomessa yritysten luomia ratkaisuja edustaa lähinnä niin sanottu kevytyrittäjyys, joka mahdollistaa yrittäjämäisen toiminnan ilman oman yrityksen perustamista. Laskutuspalveluyritykset, kuten Eezy, Ukko ja Finjob, hoitavat laskuttamisen ja paperityön kevytyrittäjäasiakkailleen. Laskutuspalveluiden liikeideana on, että niiden asiakkaat voivat laskuttaa työstään kuten yritykset ilman, että he perustavat yrityksen. Toimeksiannon suorittaja antaa laskutuksen hoidettavaksi laskutuspalvelulle, joka korvausta vastaan hoitaa työn laskutuksen ja muut lakisääteiset velvollisuudet (mm. työnantaja- ja työntekijämaksut). Laskutuspalvelu toimii siis eräänlaisena byrokratiapalveluna työn tarjoajan ja keikkatyöläisen välissä. Kevytyrittäjä vastaa itse asiakashankinnasta, työehdoista, hinnoista, sopimuksista ja sovittujen töiden tekemisestä.

Laskutuspalveluiden hyödyntäminen on ollut viime vuosina kasvava ilmiö Suomessa. Laskutuspalveluyritykset arvioivat, että tällä hetkellä laskutuspalveluiden käyttäjiä on noin 25 000 – 75 000 riippuen laskentatavasta. Eräs suomalainen laskutuspalveluyritys arvioi, että heille tulee joka kuukausi noin 1 000 uutta asiakasta. (TEM 2017, Harmaala ym. 2017)

Keikkatalouden työolojen kehityksessä myös suuryrityksillä, kuluttajilla ja politiikoilla on tärkeä asema. Corporaal ja Lehdonvirta (2017) ehdottavat, että lisääntyvän keikkatyön myötä suuryritysten kannattaisi panostaa kestävien keikkatyötä koskevien pelisääntöjen luomiseen. Tällä tavalla organisaation ulkopuolella tapahtuvasta työstä voisi tulla vetovoimainen urapolku muiden mahdollisuuksien joukossa. Tällaiset ajatukset voisi liittää osaksi yritysten yhteiskuntavastuuta.

Muita mahdollisia yrityslähtöisiä keinoja voisivat olla erilaiset sertifioinnit, hyvien käytäntöjen hyödyntäminen, vapaaehtoiset minimistandardit sekä alustatyön tekijöiden, itsensä työllistäjien ja yksinyrittäjien asemaa turvaava tuki- ja turvapalvelujen kokonaisuudet. (Graham ym. 2017; myös TuV 2017)

Olen itse esittänyt Eduskunnan tulevaisuusvaliokunnan seminaarissa, että Suomi voisi olla kansainvälinen edelläkävijä keikkatalouden pelisääntöjen luomisessa (Nylund 2016). Ajatukseni pohjana oli Antti Kasvion (2016) kestävän työn malli. Kestävän työn taustalla on ajatus kestävästä kehityksestä laajemmassa mielessä, mutta myös yritysmaailmasta lähtöisin olevia ajatuksia siitä miten yritykset voisivat noudattaa toiminnassaan hyvän yrityskansalaisuuden periaatteita. Tähän liittyy myös yritysten yhteiskuntavastuu.

Kestävän työn käsitteen alla löytyy useita toisistaan eroavia lähestymistapoja. Jotkut painottavat ympäristövaikutuksia, kun taas toisten päähuomio keskittyy organisaatioiden sosiaaliseen ja inhimilliseen kestävyyteen sekä näiden edistämiskeinojen erittelyyn. Viimeksi mainittujen taustalla on usein ollut niin sanottu voimavaralähtöinen organisaatiopsykologia. (Kasvio 2014, 121)

Esittämäni ajatus elämän hallinnan tarpeesta organisaatioiden ulkopuolella voidaan liittää voimavaralähtöiseen organisaatiopsykologiaan.

Kestävän työn malli perustuu neljään osaan (taulukko 3). Ekologinen kestävyys, inhimillinen kestävyys, sosiaalinen kestävyys ja luonnollisesti myös taloudellinen kestävyys. Nykyaikaisissa markkinatalouksissa mitkään työt eivät voi jatkua kovin pitkään, elleivät ne ole taloudellisessa mielessä riittävän kilpailukykyisiä, tai jos niiden rahoituspohja ei ole muulla tavoin turvattu. (Kasvio 2014, 122-124)

EKOLOGINEN KESTÄVYYS - energian ja raaka-aineiden kulutus planetaaristen rajojen mukaista - toimintojen aiheuttamat ympäristökuormat mahdollisimman pienet - tuotteet ja palvelut kestävän kehityksen vaatimusten mukaisia	INHIMILLINEN KESTÄVYYS - terveelliset ja turvalliset työympäristöt - työkuormitukset kohtuullisia - työn sisältö mielekäs ja kiinnostava - säällinen toimeentulo - työ ja elämä tasapainossa - työkyky säilyy läpi työuran
TALOUDELLINEN KESTÄVYYS - organisaation rahoituspohja kunnossa - toiminta kilpailukykyistä - toiminta kannattavaa - uusiutumiskyky riittävä myös tulevaisuutta ajatellen	SOSIAALINEN KESTÄVYYS - toimivat työyhteisöt - vaaditut uhraukset ja saadut palkinnot jakautuvat oikeudenmukaisesti - toiminnot kaikin puolin sosiaalisesti hyväksyttäviä - myös heikommilla resursseilla varustetuilla mahdollisuus tuottavaan osallistumiseen

Taulukko 3 Kestävän työnteon järjestelmä (Kasvio 2014, 124)

Ajatukseen keikkatalouden kestävän työn mallista liittyy jakamistalouden tutkimus- ja kehittämisverkossa kehitelty ajatus jakamistalouden pohjoismaisesta mallista (ks. Mäenpää ja Faehnle 2017).

Suomi ja pohjoismaat nousivat viime vuosisadalla länsimaisen työelämän modernisaatiokehityksen kiistattomiksi edelläkävijöiksi. Kaikissa pohjoismaissa on kiinnitetty poikkeuksellisen paljon huomiota työolojen ja työelämän laadun kehittämiseen. (Kasvio 2014)

Suomessa on siis paljon tietämystä työolojen ja työelämän laadun kehittämisessä. Ei ole mitään syytä miksi Suomi ei voisi ottaa edelläkävijän roolin myös keikkatyön osalta. Olen tässä luvussa yrittänyt nostaa esiin keskeisiä kipukohtia. Paljon kyse on myös uuden ilmiön tuomasta epätietoisuudesta. Tarvitaan säädösympäristön selkeyttämistä. Monissa yhteyksissä perustuloa on esitetty vastauksena keikkatalouden haasteisiin. Perustuloon liittyy kuitenkin vielä paljon avoimia kysymyksiä, eikä kaikkia vastauksia ilmeisesti saada myöskään meneillään olevassa kokeilussakaan.

Jakamistalouden tutkijoiden ja toimijoiden piirissä ehkä eniten kiinnostusta, myös työolojen kehityksen kannalta, on herättänyt uusi tekniikka nimeltä lohkoketju.

Lohkoketjuteknologian nousu

Jakamistalouden piireissä iskulauseeksi on muodostunut *Access over Ownership*, joka Suomessa on kääntynyt muotoon *Omistaminen on yliarvostettua*. Väitteen mukaan jakamistalous ja yhteiskäyttö vähentävät omistamisen tarvetta, kun jaetaan ei tarvitse ostaa eikä omistaa, mikä puolestaan voi luoda sijaa aivan uudenalaiselle, kestävämmälle taloudelle.

Nykyisin jakamistaloutena ymmärretty organisoitumismuoto perustuu kuitenkin pitkälti perinteisille omistussuhteille. Näin ollen, ja toisin kuin on väitetty, nykyisellään toimiva jakamistalous ei ratkaise omistamiseen liittyvää oikeudenmukaisuuden ongelmaa. Niin kimppakyydit kuin Uber-kuljetuksetkin perustuvat siihen, että kuljettajat ajavat omistamillaan autoillaan. Sama koskee ehkä vieläkin enemmän majoituksen tarjoamista Airbnb:n kautta. Asunnon lyhytaikaisen vuokraaminen Airbnb:n kautta on huomattavasti helpompi keino saada ansioita kuin työn tekeminen välitysalustojen kautta (Harmaala ym. 2017, 99).

Erityisen merkittävä kysymys vallitsevan jakamistalouden organisoitumismallin osalta on välitysalustojen omistaminen. Jakamistalouden olemusta analysoitaessa oleellista onkin kiinnittää huomiota seuraaviin alustaa koskeviin kysymyksiin: kuka omistaa palveluja välittävän alustan, kuinka alustan tuotto jaetaan sekä siihen, kuka päättää alustan toiminnasta ja kehittämisestä.

Uber ja moni muu kaupallinen jakamistalouden alusta on osa perinteistä taloutta ja niiden omistajuus, tuotonjako, päätösvalta ja kehittäminen on järjestetty kuten missä tahansa suuryrityksessä. Jakaminen on palvelu, jota nämä yritykset myyvät.

On arvioitu, että lohkoketjuteknologian hyödyntäminen sekä hajautuneiden alustojen kehittäminen saattavat muuttaa jakamistaloutta suuntaan, jossa Uberin tai Airbnb:n tapaisten välittäjäyritysten rooli vähenisi merkittäväsi, ja esimerkiksi kyytipalveluiden työntekijät pystyisivät hallinnoimaan itse alustoja ja saamaan samalla huomattavasti suuremman osan tuotoista itselleen. Välittäjien osuuksien minimoituminen voisi tarkoittaa myös käyttökustannusten laskua.

Lohkoketjuille leimallista on juuri välittäjän puuttuminen. Kolmatta osapuolta ei tarvita, vaan kaikki jakaminen tai kaupankäynti tapahtuu algoritmien välityksellä ostajan ja myyjän välillä. Alustan tai protokollan tekninen toiminta vaatii toki kehitys- ja ylläpitotyötä sekä päätöksenteko-orgaanin.

Lohkoketjuteknologia on levittäytymässä jakamistalouden piiriin osittain samoille toimialoille, joilla suuret kaupalliset jakamistalouden yritykset toimivat. Esimerkkinä tällaisista voidaan pitää Arcade City -kyytipalvelualustaa (vastaavia ovat LaZooz ja Chasyr), joka toimii ainakin Yhdysvalloissa ja Australiassa. Arcaden alustalla kuljettajat päättävät itse hintansa ja lisäpalvelut, joita he mahdollisesti tarjoavat. Myös Airbnb:n haastajia on ilmaantunut. Atlant-niminen yritys haluaa tehostaa kiinteistöalaa ja jakamistaloutta lohkoketjun avulla, ja se on arvostellut Airbnb:tä kalliiksi ja tehottamaksi järjestelmäksi. Muita vastaavia kehitteillä olevia lohkoketjupohjaisia ja hajautetusti toimivia alustoja ovat Cryptobnb (majoitus), CryptoCribs (majoitus), Acomobase (majoitus), Snagride (pitkän matkan kyytipalvelu) ja Helbiz (kyytipalvelu ja kulkuneuvovälitys).

Lohkoketjuteknologian esiinmarssi ei kuitenkaan merkitse ainoastaan pyrkimystä olemassa olevien eli keskitettyjen (kuten Über tai Airbnb) jakamistalousalustojen korvaamiseen. Uusi teknologia tarjoaa uudentyyppisiä sovelluksia ja alustoja erilaisten kohtaamisten luomiseksi ja mahdollistamiseksi. Asumisen ja liikkumisen alueella ollaan kehittämässä alustoja kuten Averspace (asuntokauppa ja -vuokraus), RentBerry (asunnon vuokraus) ja Gitto project (auton vuokraus).

Hajautetut järjestelmät tekevät tuloaan lohkoketjuteknologian kehittyessä tuloaan myös käyttäjien väliseen tavarakauppaan. Perinteinen eBay ja sen alueelliset vastineet ovat saamassa haastajia lohkoketjupohjaisista markkinapaikoista, kuten Listia ja OpenBazaar. Kauppapaikkoja suunnitellaan myös spesifimmille tuotteille ja palveluille, kuten pääsylipuille (Avantus). Lohkoketjuteknologian sovellukset verkkokaupan alueella antavat olettaa, että tulevaisuudessa kuka tahansa voi perustaa helposti kaupan globaaleille markkinoille ja näin ollen vahvistaa jakamistaloutta. Tällainen alusta on esimerkiksi Storiqa. Käyttäjien välistä kaupankäyntiä helpottamaan on kehitteillä myös maksamista helpottavia alustoja kuten CyperMiles.

Lohkoketjuteknologian soveltaminen datan jakamiseen ja kauppaan tullee tuomaan jakamistalouden myös datasektorille entistä voimakkaammin. Keskitettyjen eli yhden omistajan käytössä olevien palveluiden on ennakoitu korvautuvan hajautetuilla palveluilla, joissa esim. datan käyttöoikeus voidaan tunnistaa lohkoketjusta. Esimerkkejä lohkoketjupohjaisista datan jakamis- ja kauppasovelluksista on lukuisia. Datum on alusta erilaisen henkilökohtaisen datan kaupalle. RepuX puolestaan toimii datan kauppapaikkana pk-yrityksille. Databroker tarjoaa mahdollisuuden muuttaa IoT sensorien tuottamaa dataa kaupallistettavaksi ja myytäväksi, ja toimii myös itse kaupan alustana.

Datan jakaminen ulottuu yhä syvemmälle henkilökohtaisiin tietoihin ja myös mm. terveysdatasta on tulossa lohkoketjuteknologian myötä kauppatavaraa. EncrypGen on luomassa alustaa, jonne käyttäjä voi tallentaa DNA profiilinsa ja myydä dataa esim. lääkeyhtiöille. Perinteisiin keskitettyihin alustoihin nähden EncrypGen on edelläkävijä, sillä se antaa käyttäjälle mahdollisuuden hallinnoida heidän omaa dataansa. Vastaavan kaltainen genomitiedon tallennus- ja kauppa-alusta on Luna.

Erilaisia terveystietojen lohkoketjupohjaisia alustoja kehittää useampikin taho. Yksi tällainen on Health Nexus, joka alustana mahdollistaa terveystietojen jakamisen ja kaupan. Myös Nokialla ja OP ryhmällä on yhteinen terveystietojen jakamiseen ja hyödyntämiseen tähtäävä alustahanke.

Lohkoketju tekee kokeilujen kautta tuloa myös energiatuotantoon ja kaupan alueelle. Vaikka kokeiluja on tehty vain muutaman vuoden ajan, energia-alan päättäjät uskovat vahvasti lohkoketjuteknologiaan. Saksassa tehdyssä kyselyssä kaksi kolmasosaa vastanneista päättäjistä piti lohkoketjuteknologian leviämistä energiasektorilla todennäköisenä ja 21 prosenttia arvioi sen muuttavan koko energia-alaa. Merkittävä avaus on New Yorkin Brooklynissä keväällä 2016 aloitettu naapurisähkökokeilu, jossa aurinkopaneelin omistajat myyvät aurinkoenergiaa naapureille. Vastaavia energian tuotannon ja kaupan lohkoketjupohjaisia järjestelmiä ollaan kehittämässä myös mm. Saksassa, Alankomaissa ja Australiassa. (Honkanen 2017a).

Alalla on lukuisia toimijoita, jotka kehittävät omia energian (myös pien-) tuottajien ja kuluttajien kohtaamiseen tähtääviä alustoja. Tällaisia ovat esim. Conjoule, WePower, Greeneum, Drift ja Electron. Lohkoketjuteknologian etuja ovat koko energiaketjun avoimuus ja läpinäkyvyys sekä mahdollisuus mikromaksamiseen. Nämä alentavat markkinoille tulon esteitä, mikä lisää kilpailua ja alentaa energian hintaa. Vaikutus voi olla myös energiantuotannon kestävyyden korostuminen.

Lohkoketju (eng. blockchain) on merkittävä teknologinen lupaus, jota on verrattu jopa internetin syntyyn. Kuva 8 osoittaa että blockchain-hakutermin maailmanlaajuinen suosio on lähinnä räjähtänyt vuoden 2015 alusta, vaikkakin suosio näyttää laskeneen aivan viime aikoina.

Kuva 7 Blockchain-termin hakumäärän kehitys 2015-2018.

Lohkoketjuteknologian hyödyntämismahdollisuudet jakamistaloudessa ovat vauhdittaneet alustakehitystä siten, että tiettyjen yksittäisten palvelujen (kuten majoitus) alustojen ohella ollaan kehittämässä yleisempiä alustoja erilaisten tuotteiden, palvelujen tai datan jakeluun ja kauppaan. Eräs mielenkiintoinen yleisalusta on Origin, jonka on kaavailtu mahdollistavan erilaisten jakamistalouden markkinapaikkojen rakentamisen alustalle. Voikin olla, että tämänkaltaiset markkinapaikat yleistyvät mahdollistaessaan erilaisten jakamistalouden ulottuvuuksien hyödyntämisen ikään kuin yhdestä paikasta.

Jakamistalous on luonnollisesti vain yksi alue, johon lohkoketju vaikuttaa. On arvioitu, että lohkoketjuteknologia ravistelee ensi kädessä maailman pankki- ja finanssitoimintaa. Finanssisektori on tämän vuoksi panostanut lohkoketjuteknologiaan kaikkein eniten, ja siellä odotukset ovat myös suurimmat. Erään arvion mukaan maailman kymmenen suurinta investointipankkia voivat lohkoketjun avulla säästää keskimäärin 30 prosenttia parantuneen datan, läpinäkyvyyden ja sisäisen kontrollin ansiosta. Lisäksi teknologia nopeuttaisi valtioiden ja pankkikeskittymien rajat ylittäviä rahansiirtoja. Lohkoketjun avulla rahansiirtojen nopeutta on ennakoitu voitavan laskea minuuteissa, kun tällä hetkellä siirrot maiden sisällä vievät kaksi päivää ja ylivaltiollisesti kahdesta kuuteen päivään. (Honkanen 2017a)

Nopeuden ja säästöjen lisäksi lohkoketjuteknologialla voi kontrolloida ja vähentää myös rahanpesua, jonka on kokonaisuudessaan arvioitu olevan noin viisi prosenttia globaalista rahaliikenteestä. Erityisiä hyötyjä lohkoketjuteknologiasta on arvioitu koituvan sen käyttöönotosta kehittyvissä maissa. Maapallolla on yli kaksi miljardia ihmistä, joilla ei ole pankkitiliä eikä minkäänlaista virallista henkilöllisyyttä. Näissä maissa ja näiden ihmisten välillä rahaa joudutaan siirtämään erilaisten välityspalveluiden kautta. On laskettu, että lohkoketjuteknologian avulla rahansiirtojen välityshinta tulisi laskemaan nykyisestä jopa 15 prosentin välityspalkkiosta muutamaan prosenttiin. Tämä näkyisi suoraan vastaanottajalle siirtyvän rahasumman määrässä, ja se tullee lisäämään rahansiirtoja, koska kustannukset siirrosta pienenevät murto-osaan nykyisestä. Saattaa olla, että välityspalkkioiden poistuessa tai ainakin painuessa hyvin pieneksi taloudelliset aktiviteetit kaikkein köyhimmissäkin osissa maapalloa tulevat lisääntymään ja samalla lisäämään taloudellista hyvinvointia näillä alueilla. (Honkanen 2017a)

Myös finanssisektorilla ja vakuutustoiminnassa jakamistalous on tekemässä tuloaan. Lohkoketjuteknologia ja niin sanotut älykkäät sopimukset mahdollistavat uusia avauksia ja alustoja käyttäjienväliseen vakuuttamiseen. Sovelluksista tunnetuimpia ovat lentojen viivästymisvakuutuksiin erikoistunut Etherisc ja matkatavaroiden vakuuttamiseen kehitetty Rega. Käytännössä näiden alustojen on tarkoitus toimia algoritmien ja älykkäiden sopimusten pohjalta niin, että matkustajat saavat vakuutuskorvauksensa automaattisesti tiettyjen ehtojen toteutuessa.

Teknisessä mielessä lohkoketjuteknologialla tarkoitetaan yleispiirteissään avointa, hajautettua, kryptografisesti ketjutettua ja useiden tietokoneiden verkkoon säilöttyä kirjanpitoa. Tämän jaetun kirjanpidon sisältö on tarkistettavissa samanlaisena samanaikaisesti eri paikoista. Oleellista on, että lohkoketjulla ei ole minkäänlaista keskusta, vaan se toimii täysin hajautetusti tuhansien tietokoneiden muodostamassa vertaisverkossa. Hajautettu toiminta onkin keskeinen ominaisuus, joka erottaa

lohkoketjuteknologian perinteisistä datarakenteista. Jälkimmäisissä lähtökohta on datan hallinta ja säilöminen keskuspalvelimen avulla ja järjestelmän hierarkkisuus tätä kautta. Hajautettu tietokanta vaatii kuitenkin järjestelmältä erityisesti luottamukseen liittyviä toimintoja, joita ei perinteisissä keskitetyissä tietokannoissa tarvita eikä niitä niissä myöskään ole.

Lohkoketjuteknologiassa tieto tallentuu samanaikaisesti kaikkiin verkon tietokoneisiin ja tiedonsiirrot aikaleimataan. Siirtojen aikaleima kertoo ajankohdan, jolloin esimerkiksi tavaran tai tuotteen omistus tai käyttöoikeus on siirtynyt. Aikaleimasta voidaan jälkikäteen varmistaa jonkin asian tapahtuminen ja tapahtumahetki. Julkisissa lohkoketjuissa siirtojen logi on julkinen, eli tapahtumat näkyvät julkisessa tilikirjassa. Lohkoketjun suojaus on niin vahva, että tätä kryptausmekanismilla tuotettua suojaa ei käytännössä pystytä murtamaan nykyisellä teknologialla. Oleellista on myös se, että lohkoketjuun konsensuksen ja kryptauksen jälkeen säilöttyjä tietoja ei voi muuttaa. Näin ollen lohkoketjuun voidaan tallentaa erilaisia pysyviksi tarkoitettuja tietoja, joihin ei pääse käsiksi muu kuin itse käyttäjä tai sellainen henkilö tai taho, jolle käyttäjä on antanut oikeuden nähdä sisällön. Edes tietojen tallentaja eli käyttäjä ei kuitenkaan pysty poistamaan tai muuttamaan kerran säilöttyjä tietoja tai asiakirjoja. Näin lohkoketju on immuuni väärennöksille. (Honkanen 2017a)

Uusia lohkoketjuun perustuvia sovelluksia ja yrityksiä esitellään maailmalla harva se päivä. Pyrkimykset hyödyntää lohkoketjuteknologiaa ulottuvat edellä käsitellyn ohella muun muassa tekijänoikeuskysymyksiin, erilaisiin älykkäisiin sopimuksiin, terveys-, koulutus-, maanomistus- ja tuotetietojen rekisteröimiseen, logistiikkaan sekä identiteetin varmentamiseen. Ominaista sovelluksille on pyrkimys poistaa markkinoilta turhia välikäsiä ja luoda uudenlaisia verkostoja, joissa kuluttajat otetaan mukaan organisaation toimintaan rahoittajina, päätöksentekijöinä ja omistajina. (Honkanen 2017a)

Lohkoketjuteknologia avaa uusia mahdollisuuksia verkostomaiselle ja yhteisölliselle taloudelliselle ja poliittiselle toiminnalle, minkä vuoksi lohkoketjua voi luonnehtia jakamistalouden teknologiaksi. Lohkoketjut mahdollistavat ihmisten välistä jakamista aikaisempaa suoremmin ja tehokkaammin. Lohkoketjut muuttavat myös organisaatioita ja sitä kautta työelämää.

On puhuttu hajautettujen lohkoketjuihin perustuvien autonomisten organisaatioiden (Decentralized Autonomous Organizations, DAO) noususta. Rohkeimmissa arvioissa tällaiset verkostot voisivat jopa kokonaan syrjäyttää nykymuotoiset yritykset ja organisaatiot. Tutkijoiden piirissä harva uskoo yritysten

katoamiseen, sen sijaan lohkoketjut lisäävät todennäköisesti organisaatioiden ulkopuolella tehtävän työn määrää (Mcafee ja Brynjolfsson 2017).

Kuluttajien tekemä työ on tuttua etenkin sosiaalisesta mediasta ja verkosta, jossa kuluttajat tuottavat tekemisen ilosta sisältöjä Facebookissa, YouTubessa ja myös Googlessa. Vain harva tienaa, eli työ tehdään pääasiassa ilmaiseksi. Samalla käyttäjät luovuttavat alustalle kaupallisesti arvokkaita tietoja yksityiselämästään, ihmissuhteistaan ja liikkumisestaan.

Kuluttajien ja käyttäjien tekemä työ lisääntynee lohkoketjun leviämisen myötä. Monet lohkoketjutyritykset ovat tuoneet esiin, että asiakkaiden tekemä ilmainen työ Facebookin ja Googlen kaltaisille suuryritykselle on merkittävä epäkohta. Lohkoketjuteknologian kuningasajatuksia onkin tällaisen mikrotyön palkitseminen digitaalisilla kolikoilla ja mikromaksuilla. Tämä on mahdollista, koska lohkoketjuteknologian avulla kaikenlainen arvon siirtäminen on yhtä vaivatonta kuin nykyinen informaation siirtäminen verkossa (Tapscott ja Tapscott 2016).

Niin sanotussa datataloudessa kuluttajat siis ”työskentelevät” myös jättämällä toiminnastaan digitaalisia jälkiä, dataa, jota yhtiöt käyttävät toimintansa kehittämiseen. Henkilökohtaisen datan arvo on noussut ja yritykset ympäri maailmaa kartoittavat henkilökohtaisen datan hyödyntämispotentiaalia (Eisenbeis 2016). Vaikka suurinta osaa ihmisistä ei vielä kiinnosta oman datansa arvo, keskustelu kuluttajien oikeuksien parantamisesta oman datan hallinnan ja hyödyntämisen suhteen on sekin jo alkanut.

Yritykset ja välittäjät eivät siis katoa kokonaan lohkoketjujen myötä, mutta ne menettävät asemiaan suhteessa voimistuvin verkostoihin. Yritykset saavat yhä useammin huomata, että tarvittava tieto tai osaaminen löytyy organisaation ulkopuolelta. Verkostot taas huomaavat yhä useammin, että ne pärjäävät varsin mukavasti myös ilman yrityksiä. Jäljelle jäävät vanhat yritykset ja uudet kasvuyritykset menestyvät ennen kaikkea siksi, että he kykenevät toimimaan yhteistyössä verkostojen kanssa. (ks. McAfee ja Brynjolfsson 2017, 275-276).

Jos verkostot pärjäävät taloudellisestikin hyvin, niiden jäsenet saattavat huomata, että heidän ei oikeastaan tarvitse tehdä perinteistä työsuhteista palkkatyötä, aiemmin esitetyn kestävän työn tulevaisuuskuvan mukaisesti.

Johtopäätökset

Tässä raportissa jakamistalous on kuvailtu laaja-alaisena ilmiönä, joka muuttaa työelämää ja joka itse muuttuu lohkoketjuteknologian nousun myötä. Jakamistaloudellinen ajattelu on eri muodossa leviämässä yhä useammalle sektorille ja toimialalle. Kun palveluja ja liiketoimintamalleja kehitetään, on tärkeää pohtia jakamisen, yhteiskäytön, alustojen ja vertaisverkostojen mahdollisuuksia.

Jakamistalous leviää, mutta se myös kumuloituu tietyille toimialoille, kuten matkailuun. Tämä johtuu siitä, että matkailuun vaikuttavat useat jakamistalouden muodot, kuten liikkuminen, majoitus ja yksityishenkilöiden tuottamat elämys ja ruokailupalvelut (OECD 2016).

Jakamistalous on 2010-luvun ilmiö, mutta sen tuoma muutos on jo näin vuosikymmenen loppua kohden normalisoitumassa. Kun jakamistaloudellinen ajattelusta tulee valtavirtaa ja itsestään selvä näkökulma, on todennäköistä, että itse sana häviää kielenkäytöstä. On siis epätodennäköistä, että puhumme jakamistaloudesta vielä 2020-luvulla. Oikeastaan koko ajan on nähty lukuisia avauksia ja uusia toimintatapoja, joissa on samoja piirteitä kuin jakamistaloudessa, vaikka ilmiöiden yhteydessä on käytetty muita sanoja.

Joka tapauksessa jakamistalous on osa mittavaa yhteiskunnallista muutosta, jossa sosiaaliset ja taloudelliset suhteet rakentuvat uudestaan, kun digitalisaatio avaa kuluttajille ja kansalaisille uusia mahdollisuuksia ja toimijuuksia suhteessa yrityksiin ja markkinoihin, sekä julkiseen valtaan (Mäenpää ja Faehnle 2016).

Esimerkiksi Helsinki ei ole mukana suurten kaupunkien jakamistalouden verkostoissa. Helsinki on kuitenkin kansainvälinen edelläkävijä kaupunkilaisten osallistamisen ja avoimen julkisen datan suhteen. Suomessa on myös merkittäviä poliittista kulttuuria uusintavia hankkeita kuten kansalaisaloite.fi. Osallistaminen demokratian lisäämiseksi ei kuitenkaan ole mitenkään yksinkertaista. Vaarana on, että äänekkäimmät saavat kohtuuttoman paljon tilaa keskusteluissa, mikä synnyttää uudenlaista demokratiavajetta. Osallistamisesta tarvitaan myös tutkimustietoa, jota on toistaiseksi hyvin vähän saatavilla.

Keikkatalous yleistyy maailmalla, ja Suomi seuraa viiveellä perässä. Viive johtuu markkinoiden pienuudesta ja matalasta kaupungistumisen asteesta. Suomen työmarkkinat toimivat kansainvälisessä vertailussa erinomaisesti. Siksi Suomen tulisikin ottaa tavoitteekseen olla keikkatalouden pelisääntöjen

edelläkävijä. Meneillään oleva perustulokokeilu on saanut paljon julkisuutta maailmalla ja toimii hyvänä esimerkkinä kokeilukulttuurin mahdollisuuksista.

Keikkatyön haasteisiin liittyen on tärkeä huomata, että kyseessä ei loppujen lopuksi ole uusi ilmiö. Keskeistä olisikin saattaa yhteen työmarkkinoiden, viranomaisten ja tutkijoiden hallussa oleva tietämys. Mallia tulisi hakea aloilta, joilla keikkatyö on jo kauan ollut toimialan normaali osa.

Olennaista on sujuvoittaa liikkumista eri työllistymisen muotojen (ja työttömyyden) välillä. Työttömän täytyy saada tietää miten tuleva keikkatyö vaikuttaa hänen työttömyysturvaansa. Tarvitaan myös pää- ja sivutoimisen yrittäjän määritelmien selkeyttämistä. Esimerkiksi työttömänä aloitettu yritystoiminta tulisi nykyistä laajemmin katsoa sivutoimiseksi niin, että se ei johtaisi työttömyyspäivärahojen menetykseen ja kannustaisi siten ottamaan vastaan myös yrittäjämäisiä toimeksiantoja.

On arvioitu, että nykyinen palkkatyö tulee pikkuhiljaa jäämään historiaan, vaikka aikaa siihen voi mennä useita vuosikymmeniä. Keikkatalouden leviäminen näyttää kuitenkin olevan askel siihen suuntaan. Nykyiseen työelämään kanavoidaan paljon henkilökohtaisia ja yhteiskunnallisia ristiriitoja ja jännitteitä. Tärkeää olisikin oppia elämään sekä työn kanssa, että ilman työtä. Siksi ehdotan, että elämänhallintataitojen pitäisi läpäistä kaikki oppisisällöt koulutuksen eri tasoilla. Näihin taitoihin liittyy voimavaralähtöinen ajattelu ja kyky toimia yhä laajenevissa verkostoissa.

On arvioitu, että ansiotyön ja työsuhteiden määrä ja merkitys vähenevät. Vuonna 2050 ihmiset ovat vapaita toteuttamaan itseään erilaisissa verkostoissa ja yhteisöissä. Riskinä näissä visioissa on kahtiajakautunut ja epäoikeudenmukainen työelämä, jossa huippuosaajat kykenevät ohjaamaan itselleen kasvavan osan tuloista ja varallisuudesta.

Tutkimukseen perustuva kestävän työn malli toimii oivana viitekehyksenä kestävän keikkatalouden luomisessa (s. 33). Olen, toisin kuin mallin kehittäjä Antti Kasvio, sitä mieltä, että inhimillinen kestävyys on yhtä olennaista kuin ekologinen kestävyys. Ihmiskunnan ja koko planeetan ongelmat ratkaistaan joko ihmisten korvien välissä, tai niitä ei ratkaista lainkaan, ainakaan ihmisen osalta.

Työjärjestelyjen kestävyyttä rakentaessa olennaista on ottaa huomioon, että kestävän työn malli on systeeminen kokonaisuus, jossa kaikki osatekijät, ekologinen, taloudellinen, inhimillinen ja sosiaalinen kestävyys, edellyttävät toisiaan. Esimerkiksi toimintojen saattaminen taloudellisesti kannattavaksi ei vielä riitä takaamaan töiden jatkumista tulevaisuudessa. Mikäli kannattavuuden kehitys tapahtuu inhimillisen tai ekologisen kestävyyden kustannuksella, laiminlyöntien lasku lankeaa ennemmin tai myöhemmin maksettavaksi. Vastaavasti eri töiden ekologista tai sosiaalista kestävyyttä ei voi parantaa

hinnalla millä hyvänsä, sillä toimintojen muuttaminen kannattamattomaksi johtaa väistämättä niiden lakkaamiseen. (Kasvio 2014, 123)

Jakamistalouden piireissä on nähdäkseni tehty kaksi virhearviota. Ensimmäinen liittyy omistamiseen. Jakamistaloudessakin joku aina omistaa hyödykkeen, eikä ihmisten suhtautumisessa omistamiseen ole tutkimusnäytön perusteella nähtävissä muutosta. Olennaisin kysymys jakamistaloudessa liittyy siihen, kuka omistaa ja hallinnoi alustaa? Näin alustatalouden aikakaudella monien maailman arvokkaimpien yhtiöiden toiminta perustuu juuri alustan ylläpitämiseen.

Toinen virhe liittyy jakamistalouden ekologiseen kestävyyteen. Jakamistalouden taustalla on monessa mielessä ylituotanto ja liikakulutus. Toisin sanoen, ihmiset ovat haalineet itselleen tavaroita, joista he nyt haluaisivat päästä eroon tai vuokrata. Esimerkiksi Airbnb:n välittämät halvat majoitukset lisäävät matkustamista, ja siksi Airbnb on verrattavissa halpalentoyhtiöiden ja internetin läpimurron mahdollistamaan omatoimimatkailun kaltaisiin kulutusta lisääviin sysäyksiin. Uberin kaltaiset kyytipalvelut eivät vie matkustajia vain perinteisiltä takseilta, vaan myös ekologisesti paljon kestävämmältä joukkoliikenteeltä. Lisäksi voi sanoa, että jakamistalouden piireissä on usein esitetty uskomus, että jakamisella voi vastustaa hyper-kapitalismia. Kuitenkin esimerkiksi puhe siitä, että oma koti tai vapaa-aika olisi ”vajaakäytössä oleva resurssi” kuulostaa juuri siltä, mitä halutaan vastustaa.

Voi olla, että jakamistalouden suurin arvo piilee siinä, että se haastaa pohtimaan uudelleen, mistä taloudessa perimiltään on kyse. Jakamistalous kyseenalaistaa mielenkiintoisella tavalla monia vakiintuneita totuuksia työn tekemisestä, kuten työn ja vapaa-ajan välisiä eroja, palkkatyön ja yrittäjyyden eroja sekä organisaation sisä- ja ulkopuolella tehtävien töiden rajanvetoa. Tämä on periaatteessa hyvä asia, sillä Suomessa ollaan vielä liian paljon kiinni ajatuksessa, jonka mukaan työ on paikkaan sidottua kokoaikatyötä. Tämä kehitys muuttaa ajan myötä käsityksiämme siitä, mikä on organisaatio, mitä on työ ja miten talous ja yhteiskunta toimivat.

Radikaalin muutoksen tähän tuo lohkoketju, joka on nouseva, mutta vielä keskeneräinen teknologia. Tällä hetkellä puhutaan lohkoketjun kolmannesta sukupolvesta. Toisaalta teknologian kanssa on vielä paljon haasteita. Vaikka alan kasvuyrittäjät pitävät teknologiaa lähes valmiina, tutkijat ja analyytikot arvioivat, että saamme vielä odottaa lohkoketjun läpimurtoa ainakin muutaman vuoden. Haasteita on tekniikan lisäksi ihmisissä. Jopa suuryritysten johtajista moni tuntee lohkoketjuteknologian huonosti. Lisäksi osaavista tekijöistä on jopa huutava pula (Honkanen 2017b).

Lohkoketju tulisikin nostaa keskeiseen rooliin valtion tekoälyä ja alustaloutta koskevissa hankkeissa. Suomeen on muutaman viime vuoden aikana syntynyt useita lohkoketjuteknologian ympärille muodostuneita verkostoja. Niissä on mukana tutkijoita, kehittäjiä ja aktiiviharrastajia sekä tutkimusorganisaatioista että erikokoisista yrityksistä. Myös valtionhallinnon sisään on muodostunut oma verkostonsa. Alan tutkimus- ja kehittämishankkeita ovat rahoittaneet muun muassa Tekes, Suomen akatemia, EU ja yritykset. Varsinaisia läpimurtohankkeita ei globaalissa mittakaavassa ole syntynyt, mutta selvityksen perusteella Suomi ei myöskään ole erityisessä katveessa. (Honkanen 2017b)

Jakamistalouden piireissä lohkoketju on nähty osana ”korjaussarjaa”, jolla päästään eroon Uberin kaltaisista kalliista välikäsistä, monien mielestä jakamistalouden irvikuvista. Lohkoketjulla on myös tarkoitus saada jakamisalusta vankemmin palveluntarjoajien omiin käsiin, mikä antaa hyvät lähtökohdat keikkatalouden työolojen kehittämiselle.

Koska lohkoketjuteknologian kehittämisessä ja käyttöönotossa on mitä todennäköisimmin kyse vuosia kestävästä prosessista ja hyvin erilaisten tahojen toimintatapojen ja näkemysten yhteensovittamisesta, olisi perusteltua tarjota tutkittua tietoa prosessin tueksi. Tällaista tietoa saadaan monitieteisellä otteella, jossa mukana on muitakin kuin teknologian asiantuntijoita. Tämän vuoksi on ensiarvoista, että saadaan mukaan tutkijat ja aktiiviharrastajat.

Lohkoketjuteknologia on internetin kaltainen perustavanlaatuinen tekniikka, joka muuttaa yhteiskunnan, talouden ja lainsäädännön rakenteita. Tähän muutokseen kuluu useita vuosikymmeniä, ja siihen liittyy mittava säädösympäristön muuttaminen. Kuten aina uuden teknologian kynnyksellä, tutkimukseen ja koulutukseen täytyy panostaa. Osallistaminen ja yhteisöjen mukaan saaminen on tässäkin ensiarvoisen tärkeää.

Dataa on kuvattu nykyajan öljyksi. Henkilökohtaisen datan arvo on noussut ja yritykset ympäri maailmaa kartoittavat sen hyödyntämispotentiaalia. Datasta tullaan käymään monta taistelua monella eri areenalla. Kuluttajien ja yhteiskunnan näkökulmasta on kestämätöntä, että kuluttajien tuottama data siirtyy yksityisen yrityksen omistukseen. Oikeus nähdä oma data ja saada se poistetuksi ei riitä, vaan kuluttajilla tulee oikeus päättää kuka dataa saa käyttää, missä yhteyksissä ja millaisella korvauksella. Euroopan unionin ja Suomen hallituksen tekoälyyn ja alustatalouteen liittyvät hankkeissa tulisikin ottaa huomioon kansalaisten oikeus hallita omaa dataansa huomattavasti paremmin.

Eräät lohkoketjusovellukset ovat jo luvanneet ratkaista dataan liittyvän ongelma kuluttajien kannalta. Toisaalta selvää ei ole miten ja missä yhteyksissä lohkoketjuun olennaisesti liittyvä tiedon muuttumattomuus mutkistaa dataan liittyvää ongelmakenttää.

Lohkoketju valtaa alaa, halusimmepa sitä tai ei. Ensiarvoisen tärkeää on muistaa, että tekniikka on hyvä renki, mutta huono isäntä. On esimerkiksi varsin epäselvää, onko talouden välikäsien poistaminen aina hyvä asia. Lohkoketjun tuoma mullistus saattaa siten tuoda paljon epävakautta maailmaan.

Poliittiset suositukset, tavoitteet ja toimenpiteet

1. Suomi pyrkii kestävän keikkatalouden kansainväliseksi edelläkävijäksi. Keikkatalous laajenee ja tärkeää on työelämän laadun parantaminen ja kestävien työurien rakentaminen.
2. Jakamistalous tulee Suomen kannalta nähdä pääasiassa mahdollisuutena. Tulee huomata, että julkisuudessa esitetyt uhkakuvat perustuvat lähinnä ulkomaisiin kokemuksiin.
3. On tärkeä nähdä, että suurista jakamistalouden alustoista vain Uber ja AirBnB toimivat Suomessa. Tämä merkitsee sitä, että kun Suomessa puhutaan jakamistalouden alustoista, kyseessä ovat useimmiten erittäin pienet yritykset, eivätkä globaalit jättiläiset.
4. Tavoitteena tulee olla, että jakamistalouden yritykset toimivat samojen lakien ja pelisääntöjen mukaan kuin muutkin yritykset.
5. Juridista määritelmää siitä, kuka on ammattimainen elinkeinoharjoittaja ja kuka satunnainen palveluntarjoaja tulee selkeyttää. Mikrotason toimijoilla tulee olla kevyemmät säännöt.
6. Juridista määritelmää siitä, kuka on työntekijä ja kuka on yrittäjä, tulee selkeyttää. Kaikkien yhteiskunnan laitosten ja instituutioiden tulee käyttää samaa määritelmää.
7. Kehitetään työttömyysturvalainsäädäntöä niin, että helpotetaan keikkatyöläisten liikkumista työttömyysjaksojen, palkkatyön ja yrittäjämäisten toimeksiantojen välillä.
8. Työttömän tulee saada tietää miten tuleva keikkatyö vaikuttaa hänen työttömyysturvaansa. Ratkaisuna tähän ongelmaan voisi olla työttömyyskassalta pyydettävä ennakkolausunto, jossa kysymys ratkaistaisiin ennakollisesti.
9. Selkeytetään pää- ja sivutoimisen yrittäjän määritelmiä. Työttömänä aloitettu yritystoiminta tulisi nykyistä laajemmin katsoa sivutoimiseksi niin, että se ei johtaisi työttömyyspäivärahojen menetykseen ja kannustaisi siten ottamaan vastaan myös yrittäjämäisiä toimeksiantoja.
10. Työttömien aktiivimallia muutetaan niin, että myös aikapankin kaltainen vaihtotyö kelpaa työsuoritteeksi.
11. Veronkannon helpottamiseksi kehitetään ”veroappi”, eli helppokäyttöinen digitaalinen sovellus, jonka avulla sekä työn teettäjä, että työn suorittaja voivat helposti maksaa veronsa ja velvoitteensa. Tällä toimenpiteellä torjutaan harmaata taloutta.
12. Verotuksen kannalta tavoitteena tulee olla, että verot maksetaan siinä maassa missä liiketoiminnallinen arvo tuotetaan. Tätä tavoitetta on syytä ajaa etenkin EU-tasolla.

13. Perustulokokeiluja ja muita perustuloon liittyviä selvityksiä on syytä jatkaa.
14. Yhteiskunnan tehtävänä on pitää huolta jakamistalouden työn suorittajista, työelämän laadun parantamisesta ja kestävien työurien luomisesta.
15. Esimerkiksi alustojen palvelusopimusten täytyy olla riittävät selkeät niin, että työn suorittaja ymmärtää mihin hän sitoutuu.
16. Alustatyön suorittajille kuuluu itsestään selvästi yhdistymisvapaus. Tätä oikeutta ei mikään alustan tekemä palvelusopimus voi kumota.
17. Yrittäjyyskoulusta tulisi koulutuksen eri tasoilla lisätä ja laajentaa niin, että siinä käsitellään myös jakamistalouden työtä ja osuuskunnissa tehtyä työtä.
18. Erityisesti ammattikoulutuksessa tulisi myös lisätä elämänhallinnan taitojen opetusta. Tulevaisuuden työelämässä toimitaan eri rooleissa ja asemissa, ja urakehitys ja sosiaaliturva ovat yhä enemmän työntekijän omalla vastuulla. Elämän tulee pysyä tasapainossa myös silloin kun työtä ei ole.
19. Lohkoketjun osalta valtion pitäisi asettaa itselleen selkeä tavoite. Mitä valtio voi ja haluaa tehdä lohkoketjun avulla? Mitä riskejä lohkoketju tuo mukanaan valtiolle?
20. Tarvitaan lisää tutkimukseen perustuvaa tietoa lohkoketjuista. Myös lisää koulutusta tarvitaan. Lohkoketju tulisi nostaa keskeiseen rooliin valtion tekoälyä ja alustaloutta koskevissa hankkeissa.
21. Valtion tulisi hyödyntää lohkoketjuteknologian ympärille muodostuneita verkostoja. Niissä on mukana tutkijoita, kehittäjiä ja aktiiviharrastajia sekä tutkimusorganisaatioista että erikokoisista yrityksistä.
22. Euroopan unionin ja Suomen hallituksen tekoälyyn ja alustatalouteen liittyvissä hankkeissa tulee ottaa huomioon kansalaisten oikeus hallita omaa dataansa huomattavasti paremmin. Kuluttajien ja yhteiskunnan näkökulmasta on kestämätöntä, mikäli kuluttajien tuottama data jää yksityisen yrityksen omistukseen. Oikeus nähdä oma data ja saada se poistetuksi ei riitä, vaan kuluttajilla tulee oikeus päättää kuka dataa saa käyttää, missä yhteyksissä ja millaisella korvauksella.
23. Valtion tulee itsekin pyrkiä soveltamaan jakamistalouden periaatteita omistuksiinsa nähden. Jos valtion omaisuutta, esim. kiinteistöjä, voidaan avata kansalaisten käyttöön, näin tulee tehdä. Valtionhallinnon kaikilla tasoilla tulee selvittää, miten eri laitokset voivat toimia jakamistalouden periaatteiden mukaisesti. Hyvä malli on varaamo.hel.fi.
24. Eduskunnan omia toimintatapoja suhteessa sen käyttämiin asiantuntijoihin tulee muuttaa niin, että ne sopivat paremmin yhteen jakamistalouden kanssa. Eduskunnan tulisi kerätä tietoa

asiantuntijatyön joukkoistamisella. Tähän tarvitaan sopivia digitaalisia työkaluja. Hyvä malli on solved.fi.

25. Eduskunnan järjestämien asiantuntijaseminaarien ja työpajojen tulee perustua keskusteluun ja vuorovaikutukseen, ei esitelmien pitämiseen. Tarvittaessa tulee käyttää fasilitointia keskustelun ohjaukseen.

Lähteet

Corporaal, G.F., & Lehdonvirta, V. (2017). Platform Sourcing: How Fortune 500 Firms are Adopting Online Freelancing Platforms. Oxford Internet Institute: Oxford.

Dufva, Mikko ym. (2017) Kohti jaettua ymmärrystä työn tulevaisuudesta. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 33/2017.

Euroopan komissio (2016) Yhteistyötaloutta koskeva eurooppalainen toimintasuunnitelma. Lehdistötiedote. Saatavissa: http://europa.eu/rapid/press-release_IP-16-2001_fi.htm

Euroopan komissio (2018) Euroopan komissio käynnistää EU:n lohkoketjuteknologian seurantakeskuksen ja foorumin. Lehdistötiedote. Saatavissa: http://europa.eu/rapid/press-release_IP-18-521_fi.htm

Faehnle, M ym. (2016) Jakamistalous ja verotus: Eväitä yhteiskunnalliseen keskusteluun. Helsinki: Arcada working papers. Kirjoittajaryhmä: Maija Faehnle, Hilma Immonen, Pasi Mäenpää, Mats Nylund ja Tomas Träskman.

Gopalkrishnan, Asha ja Nylund, Mats (2014) Crowdsourcing in Media. Helsinki: Arcada working papers.

Graham, M., Hjorth, I., Lehdonvirta, V. (2017). Digital labour and development: impacts of global digital labour platforms and the gig economy on worker livelihoods. Transfer: European Review of Labour and Research. 23(2) 135-162.

Graham, M. 2018. The Rise of the Planetary Labour Market. New Statesman. Jan 29, 2018.

Graham, M. and Woodcock, J. 2018. Towards a Fairer Platform Economy: Introducing the Fairwork Foundation. Alternate Routes. 29. 242-253.

Harmaala, M. ym. (2017) Jakamistalous. Alma Talent. Kirjoittajaryhmä: Minna-Maari Harmaala, Tuija Toivola, Maija Faehnle, Petri Manninen, Pasi Mäenpää ja Mats Nylund.

Hellsten, Jari (2018) Alustatalous työlain kouriin. Blogi. Saatavissa: http://www.finunions.org/ajankohtaista/blogi?26_m=2858

Hill, Steven (2016a). Fluch und Segen Handelsblatt 40/2016 Saatavissa: http://steven-hill.com/handelsblatt-curse-and-blessing-how-germany-can-play-a-leading-role-in-the-new-high-tech-era/ (25.3.2016)

Hill, Steven (2016b) 10 Steps to Repair American Democracy. Sausalito, CA: PoliPointPress

Honkanen, Petri (2017a) Lohkoketjuteknologian lupaus. Ammattikorkeakoulu Arcada 2017.

Honkanen, Petri (2017b) Lohkoketjuteknologia – Luottamuksen koodi hajautuneessa yhteiskunnassa. Kalevi Sorsa säätiö, Impulsseja- sarja 2017.

Howe, Jeff (2008) Crowdsourcing: How the Power of the Crowd is Driving the Future of Business. Random House Business

Huws, Ursula & Joyce, Simon (2016). Crowd Working Survey. Size of UK's ‚Gig Economy' revealed for the first time. University of Hertfordshire. Saatavissa: http://www.feps-europe.eu/assets/a82bcd12-fb97-43a6-9346-24242695a183/crowd-working-surveypdf.pdf

Huws, Ursula & Joyce, Simon (2016). Crowd Working Survey. Size of Sweden's ‚Gig Economy' revealed for the first time. University of Hertfordshire. Saatavissa: http://www.feps-europe.eu/assets/3f853cec-1358-4fb4-9552-274b55e05ecf/crowd-working-survey-swedenpdf.pdf

ITSET (2016) Itsensätyöllistäjien yhteistyöryhmä lausunto selvityshenkilöille 22.11.2016. Saatavissa: https://www.journalistiliitto.fi/wp-content/uploads/old/lausunto_tyottomyysturvajarjestelman_muutostarpeita_selvittaville_selvityshenkiloille.pdf

Kasvio, Antti (2014). Kestävä työ ja hyvä elämä. Helsinki: Gaudeamus.

Lehdonvirta, Vili (2017) The online gig economy grew 26% over the past year. Blogiteksti. Oxford Internet Institute. Saatavissa: http://ilabour.oii.ox.ac.uk/the-online-gig-economy-grew-26-over-the-past-year/

Eisenbeis, Uwe, Hamberger, Anja & Bohne, Andrea (2016) Trust in Success Potential of revenue Models from an Investor Perspective. An Analysis of Revenue Models and Revenue Type Combinations of German E-Business Start-ups. Teoksessa: Disruption In Media Industries: Management And Education Challenges, 347-366. IMMAA Conference in Seul, Korea, 27-30 October 2016.

Mannermaa, Mika (2008) Jokuveli: Elämä ja vaikuttaminen ubiikkiyhteiskunnassa. Helsinki: WSOYpro.

Makkonen, Juho (2017) Suomalaiset jakamistalousalustat vuonna 2017. Blogiteksti 8.10.2017. Saatavissa: jakamistalous.fi.

Mulcahy, Diane (2016) The Gig Economy. Amacom.

Mäenpää, Pasi ja Faehnle, Maija (2016) Kaupunkiaktivismi voimavarana. Kvartti 3/2016. Saatavissa: http://www.kvartti.fi/fi/artikkelit/kaupunkiaktivismi-voimavarana

Nurmela, Juha (2017) Tilastojen laadun ja ajantasaisuuden parantaminen kuluttajatiedonkeruulla ja kumppaneille niiden tarvitsemaa tietoa. Muistio 6.11.2017.

Nylund, Mats (2016) Jakamistalous Suomessa. Esitys Eduskunnan tulevaisuusvaliokunnan järjestämässä jakamistalouden seminaarissa.

Nylund, Mats ja Immonen, Hilma: Pennit revittävä irti tiestä. Teoksessa: Helander, Mika, Levä, Ilkka, Saksela-Bergholm, Sanna (toim.). Työaikakirja. Into 2017.

OECD (2016) Tourism Trends and Policies. Saatavissa: http://www.oecd-ilibrary.org/docserver/download/8515041e.pdf?expires=1519038000&id=id&accname=guest&checksum=68EA9D6908CA20BE2A64850ED262BDB7

Pärnänen, Anna: Työn tekemisen tavat 2000-luvulla – tapahtuiko rakenteellisia muutoksia? Työelämän tutkimus 13(3) – 2015.

Raijas, Anu (2017) Referaatti tutkimuksesta: European Commission 2017: Exploratory study of consumer issues in online peer-to-peer platform markets.

Rouvinen, Petri & Kenney, Martin (2015). Tervetuloa uusi työ. Talouselämä (23): 35-37.

Rifkin, Jeremy: The Zero Marginal Cost Society. St. Martin's Griffin 2014.

Rifkin, Jeremy: Työn loppu. WSOY 1995.

Smorto, Guido (2018) Protecting the weaker parties in the platform economy. In: Davidson, N, Finck and Infranca (eds) Handbook on law and regulation of the sharing economy. Julkaistaan.

Steinmetz, Katy (2016) Exclusive: See how big the gig economy really is. Time 6.2.2016.

Suomen virallinen tilasto (SVT): Väestön tieto- ja viestintätekniikan käyttö [verkkojulkaisu]. ISSN=2341-8699. 13 2017, 4. Jakamistalous: internetin majoitus ja kyytipalveluiden käyttö ja tavarakauppa . Helsinki: Tilastokeskus [viitattu: 31.1.2018].

Suominen, Juha (2017) Koulu Palveluna -kokeilu: Haukilahden Lukion uusien ja vanhojen tilojen vertailuanalyysi. Osaraportti JOT-hankkeeseen. Aalto yliopisto.

Suoranta, Anu (2017) Työssä ilman työsuhdetta. Esitelmä Vasemmistoliiton eduskuntaryhmän iltakoulussa 23.2.2017.

Tapscott, Don & Tapscott, Alex (2016) Blockchain revolution. How the technology behind bitcoin is changing money, business, and the world. New York: Portfolio/Penguin

TEM (2015) Työvoiman käyttötapojen ja työn tekemisen muotojen muutostrendejä selvittävän ja kehittävän työryhmän loppuraportti. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 2/2015.

TEM (2017a) Jakamistalous Suomessa 2016. Nykytila ja kasvunäkymät. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 9/2017. Saatavissa: https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/79253/TEMrap_9_2017_verkkojulkaisu.pdf?sequence=1

TEM (2017b) Jakamistalouden säädösympäristö: Haasteet ja kehittämistarpeet. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 44/2017. Saatavissa: https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/160356/TEMrap_44_2017_verkkojulkaisu.pdf?sequence=1&isAllowed=y

TEM (2017c) Itsensätyöllistäminen ja jakamistalous työelämän murroksessa. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 13. Saatavissa: julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/79272/TEMjul_13_2017_verkkojulkaisu.pdf?sequence=1&isAllowed=y

TuVM (2017) Tulevaisuusvaliokunta. Valiokunnan mietintö TuVM 2/2017 vp. Saatavissa: https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/Mietinto/Sivut/TuVM_2+2017.aspx

Valtioneuvosto (2013) Matalapalkkatyö Suomessa. Valtioneuvoston kanslian raporttisarja 1/2013. Saatavissa: http://vm.fi/documents/10616/1093242/R0113_Matalapalkkaty%C3%B6+Suomessa.pdf/b4d0c4c9-e735-4bb1-9ffd-aad80151a98b?version=1.0